

บทที่ 2

แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิเสธคดีอาญาซึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกา

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกาในคดีอาญา

1.1 ความหมายและความเป็นมาของการอุทธรณ์ฎีกา

การอุทธรณ์ฎีกาหรือการโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาลล่างเป็น “กระบวนการร้องขอในทางกฎหมาย” อย่างหนึ่ง ที่กระทำต่อศาลในลำดับที่สูงกว่า เพื่อให้มีการแก้ไขหรือยกเลิกเพิกถอนคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่างที่ไม่ถูกต้อง¹ ตามแนวความคิดทางวิชาการให้ความหมายของการ “อุทธรณ์ฎีกา” ดังนี้²

“การอุทธรณ์” (Appeal หรือ Berufung) คือ การขอให้ศาลในลำดับที่สูงกว่า ตรวจสอบคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งการขอให้ตรวจสอบในปัญหาข้อเท็จจริงกล่าวได้ว่าศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่เป็น “ศาลพิจารณาชั้นที่สอง” (Second Trial Court) ลำดับถัดขึ้นมาจากศาลชั้นต้นซึ่งถือเป็นศาลพิจารณาชั้นแรก (Trial Court)

“การฎีกา” (Review) คือ การขอให้ศาลสูงสุดหรือตามที่กฎหมายไทยเรียกว่า “ศาลฎีกา” ทบทวนคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่างเฉพาะในประเด็น “ปัญหาข้อกฎหมาย” เท่านั้น

สำหรับการอุทธรณ์ฎีกาตามกฎหมายไทยไม่ว่าในคดีแพ่งหรือคดีอาญา มิได้เป็นไปตามความหมายดังกล่าวเสียทั้งหมด กล่าวคือ คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย มิได้ฎีกาเฉพาะข้อกฎหมายดังที่สากลถือปฏิบัติ³ และการจำกัดสิทธิ

¹ นฤมล เทียนนาม, “การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลสูงของไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 13.

² คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ นิติธรรม, 2549), หน้า 605.

³ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), หน้า 135.

อุทธรณ์ฎีกาจะกระทำได้เฉพาะที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น โดยจะเน้นการจำกัดสิทธิในปัญหาข้อเท็จจริงมากกว่าส่วนปัญหาข้อกฎหมายมิได้จำกัดมากนัก

สำหรับความเป็นมาของการอุทธรณ์ฎีกา ในยุคเริ่มแรกมาจากแนวความคิดว่า กษัตริย์เป็นเจ้าของอำนาจเด็ดขาดทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ จึงทรงอำนาจในการตัดสินชี้ขาดอรรถคดีทุกประเภทแต่เพียงผู้เดียว ต่อมาเนื่องด้วยพระราชกรณียกิจในด้านอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น จึงทรงมอบหมายอำนาจในการตัดสินชี้ขาดอรรถคดีบางประเภทให้แก่เหล่าขุนนาง คงสงวนไว้ซึ่งอำนาจตัดสินชี้ขาดคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตซึ่งเป็นคดีที่มีความสำคัญไว้ และหากราษฎรเห็นว่าคำตัดสินของขุนนางไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม ย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำตัดสินชี้ขาดคดีของขุนนางต่อกษัตริย์ได้ จึงกล่าวได้ว่าการอุทธรณ์ในเวลานั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของเหล่าขุนนางเป็นสำคัญ มิได้มีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของราษฎรแต่อย่างใด⁴

ต่อมาในสมัยปลายศตวรรษที่ 18 ถึงศตวรรษที่ 19 สภาพสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เกิดแนวความคิดเสรีนิยมซึ่งเคารพในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมกันของมนุษย์ กล่าวคือ สนับสนุนให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว ความเชื่อ และศาสนา รวมถึงมีการสร้างเงื่อนไขทางการเมืองและโครงสร้างของรัฐที่มีอำนาจอย่างจำกัดตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power) คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยแต่ละฝ่ายมีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน เพื่อไม่ให้องค์กรใดองค์กรหนึ่งผูกขาดอำนาจไว้เพียงองค์กรเดียว ตามหลักการปกครองโดยกฎหมายตามหลักนิติธรรม⁵ (The Rule of Law) ตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดที่สุดของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคนี้คือ การปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศสปี ค.ศ.1789 ซึ่งส่งผลให้มีการบัญญัติกฎหมายรับรองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ขึ้นเป็นครั้งแรก ดังจะเห็นได้จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ในการรับรองสิทธิในการฟ้องคดีของประชาชน ปราบกฏตามข้อ 8 ความว่า “บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผลโดยศาลแห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจ

⁴ ชินานนท์ วงศ์วีระชัย, “การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 56.

⁵ ชาญณรงค์ ปราณจิตร และคณะ, “การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา,” (รายงานการวิจัยสาขานิติศาสตร์เสนอต่อคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, 2544), หน้า 9-10.

เนื่องจากการกระทำใดๆ อันละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐานซึ่งตนได้รับจากรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย”⁶ จึงกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์ฎีกาในยุคสมัยใหม่นี้เป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง โดยการตรวจสอบแก้ไขคำพิพากษาของศาล (Judicial Review) ทั้งในเรื่องเนื้อหาแห่งคำพิพากษารวมถึงกระบวนการพิจารณาอื่นๆ อันอาจเกิดจากการใช้ดุลพินิจที่ไม่ถูกต้องของศาลล่าง

1.2 วัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์ฎีกา⁷

จากความหมายและความเป็นมาของการอุทธรณ์ฎีกา กล่าวได้ว่าปัจจุบันการอุทธรณ์ฎีกามีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคู่ความหรือประชาชน โดยให้ศาลสูงตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลล่าง ทั้งในเรื่องความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา รวมถึงคำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาอื่นๆ อันเกิดจากการใช้ดุลพินิจที่ไม่ถูกต้องของศาลล่าง ดังนี้

1.2.1 การวินิจฉัยข้อเท็จจริง

การรับฟังข้อเท็จจริงที่ได้จากการนำสืบพยานหลักฐานถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ผลของคดีเป็นไปในทางใดทางหนึ่ง ทำให้การโต้แย้งการวินิจฉัยข้อเท็จจริงนั้นเกิดขึ้นเกือบทุกคดี การวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลสูงจึงเป็นความพยายามที่จะประนีประนอมระหว่างความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษากับการอำนวยความสะดวกในแต่ละคดี เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ตรงตามความจริงมากที่สุด⁸

⁶ นันทวัฒน์ บรมานันท์ และชาญชัย แสวงศักดิ์, คำแปลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1958, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), หน้า 34.

⁷ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ และคณะ, “การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา,” หน้า 16-17.

⁸ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2549), หน้า 49-51.

1.2.2 การวินิจฉัยข้อกฎหมาย

การวินิจฉัยข้อกฎหมายคือการตรวจสอบแก้ไขในส่วนที่เป็นเนื้อหาของคำพิพากษา และคำวินิจฉัยในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความ เพื่อให้ถูกต้องตามหลักกฎหมายที่วางไว้

1.2.3 การกำหนดโทษ

การกำหนดโทษเป็นดุลพินิจเฉพาะตัวของผู้พิพากษาแต่ละท่าน การตรวจสอบของศาลสูงจึงถือเป็นเพียงการควบคุมการกำหนดโทษของศาลล่างไม่ให้ศาลล่างใช้ดุลพินิจเกินสมควร มิได้เป็นการแก้ไขการกำหนดโทษที่ไม่ถูกต้อง⁹ เรียกอำนาจของศาลสูงเช่นนี้ว่า "supervisory power" ซึ่งแท้จริงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การกำหนดโทษในคดีอาญามีแบบแผนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั่นเอง

หากพิจารณาวัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์ฎีกาตามระบบกฎหมาย จะเห็นได้ว่าระบบคอมมอนลอว์วัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์ฎีกาจะมีความชัดเจนมากกว่าระบบซีวิลลอว์ กล่าวคือ ในระบบคอมมอนลอว์ยึดถือหลัก "The Rule of Precedent" ที่คำพิพากษาของศาลสูง ย่อมผูกพันศาลล่างให้ต้องถือตามเป็นบรรทัดฐาน ในขณะที่ระบบซีวิลลอว์นั้นสิ่งที่ผูกพันศาลก็คือกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ คำพิพากษาของศาลไม่ใช่กฎหมายเป็นแต่เพียงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรเท่านั้น¹⁰ โดยถือว่าคำพิพากษาเป็นตัวช่วยในการปรับใช้บทบัญญัติกฎหมายและเป็นบรรทัดฐานที่ดี¹¹ ซึ่งกรณีดังกล่าวเองนี้ทำให้เกิดความสอดคล้องกันของคำพิพากษาเช่นเดียวกับระบบคอมมอนลอว์ อย่างไรก็ตาม แม้ไม่เป็นบทบังคับว่าศาลต้องถือตามแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาที่เคยวางไว้ ศาลสูงก็มีอำนาจในการที่จะสอดส่องดูแลศาลล่าง (supervisory power) การอุทธรณ์ฎีกาในระบบซีวิลลอว์ จึงถือได้ว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันไม่ให้ศาลล่างกระทำความผิดนั่นเอง

⁹ ชาญณรงค์ ปราณจิตร และคณะ, "การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา," หน้า 11.

¹⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, "เอกสารการสอนชุดวิชาการระบบกฎหมายต่างประเทศ," (เอกสารอัดสำเนา), หน้า 136-137.

¹¹ กิตติศักดิ์ ปรกติ, "ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์," (เอกสารอัดสำเนา), หน้า 11.

1.3 เหตุผลในการให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกา

เหตุผลที่ต้องมีการให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาหรือโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาลล่าง เนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ ดังนี้

1.3.1 เพื่อความถูกต้องและความยุติธรรม

เหตุผลเพื่อความถูกต้องและความยุติธรรมหากพิจารณาจากรากฐานในเชิงประวัติศาสตร์เกิดขึ้นจากการที่กษัตริย์ต้องการที่จะควบคุมข้าราชการ (Vassels) หรือเจ้าศักดินาที่อยู่ภายใต้การควบคุมของตนมิให้ใช้อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยมิชอบ¹² ซึ่งหากปล่อยไว้ย่อมเกิดความไม่ยุติธรรมในสังคมอาจนำไปสู่สังคมของการกดขี่หรือทรราชย์ (Tyranny)¹³ ได้ ด้วยเหตุนี้ การที่ยอมให้สิทธิประชาชนอุทธรณ์หรือการฎีกาต่อกษัตริย์ได้โดยตรงนั้น ย่อมเป็นการแก้ไขความไม่ถูกต้องหรือความไม่ยุติธรรมเพื่อรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปกครองแผ่นดินของกษัตริย์¹⁴

สำหรับเหตุผลในแง่ตรรกวิทยาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เห็นว่าผู้พิพากษาผู้ตัดสินคดีก็เป็นเพียงบุคคลคนหนึ่ง อาจมีการปฏิบัติหน้าที่โดยพลั้งเผลอหรือผิดพลาดในการวินิจฉัยและสั่งคดีได้ ไม่ว่าจะในเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริง การวินิจฉัยข้อกฎหมาย หรือการกำหนดโทษ รวมถึงดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาดผิดระเบียบ ผลของคำพิพากษาที่เกิดจากการตัดสินที่ผิดพลาดไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายและความไม่เป็นธรรมแก่คู่ความและประชาชน ด้วยเหตุนี้แม้ศาลจะมีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีก็อาจ มีความจำเป็นต้องให้อีกโอกาสแก่คู่ความฝ่ายที่เสียหายมีสิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาลล่างที่ผิดพลาดได้ เพื่อให้ศาลที่มีอำนาจเหนือกว่าซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีความระมัดระวังรอบคอบและมีประสบการณ์สูงกว่ามาทำหน้าที่ในการตรวจสอบ

¹² ปวีณา มาศมหัททิก, "การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาในคดีแพ่ง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 72.

¹³ ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์ และคณะ, "การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา," หน้า 16.

¹⁴ ชินานนท์ วงศ์วีระชัย, "การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์," หน้า 56.

และแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องต่างๆ เหล่านั้น¹⁵ อันจะเสริมสร้างหลักประกันและความเชื่อมั่นในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชน¹⁶ ได้มากยิ่งขึ้นอีกระดับหนึ่ง

1.3.2 เพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการใช้สิทธิทางศาล

การใช้สิทธิทางศาลของประชาชนถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิมนุษยชนประการหนึ่งที่กฎหมายยอมรับ ดังที่กล่าวมาแล้วตามคำประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights) * ข้อ 8 ซึ่งวางหลักว่า "บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผลโดยศาลแห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจเนื่องจากการกระทำใดๆ อันละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐานซึ่งตนได้รับจากรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และในข้อ 10 ซึ่งวางหลักว่า "บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ ในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใดๆ ทางอาญา" และยังถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประการหนึ่งตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 (International Covenant on Civil and Political Rights) * ข้อ 14 (5) ซึ่งวางหลักว่า "บุคคลทุกคนที่ถูกลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาต่อศาลสูงให้พิจารณาทบทวนอีกครั้งตามกฎหมาย" ซึ่งเกือบทุกประเทศต่างก็ยอมรับสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวนี้โดยบัญญัติกฎหมายภายในของตนรับรองสิทธิ

¹⁵ ศิระ บุญผกา, "สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมในชั้นอุทธรณ์และฎีกา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 24.

¹⁶ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 606.

* สหประชาชาติได้ลงมติยอมรับและประกาศให้ใช้ปฏิญญา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 แต่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศปฏิญญา มิใช่สนธิสัญญาจึงไม่ถือเป็นพันธกรณีทางกฎหมายแก่รัฐสมาชิกสหประชาชาติที่จะต้องปฏิบัติตามเหมือนสนธิสัญญา ปฏิญญาฯ จึงเป็นเพียงการมาตรฐานกลางของสหประชาชาติในเรื่องการส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นแนวทางให้สหประชาชาติและรัฐสมาชิกไปปฏิบัติตามนั่นเอง

* กติกาฯ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976 โดยประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2539

ดังกล่าวไว้ ไม่ว่าจะในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายฉบับอื่นๆ¹⁷ ดังเช่น ในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา มาตรา 3 กำหนดให้มีศาลฎีกาของสหรัฐขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการชี้ขาดคดี¹⁸ โดยให้รัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจออกกฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการศาลทั้งหมด¹⁹ เป็นต้น

ในการตัดสินชี้ขาดคดีโดยศาลยุติธรรมในชั้นแรกนี้ แม้ศาลจะตัดสินอย่างไร คู่ความก็ยังไม่พอใจต่อคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาล โดยเห็นว่าตนยังไม่ได้รับความยุติธรรมเพียงพอ ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้พิพากษาผู้ตัดสินคดีก็เป็นเพียงบุคคลคนหนึ่ง ย่อมอาจเกิดพลังเฉลหรือผิดพลาดในการตัดสินคดี หากไม่ให้ประชาชนมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาได้แล้วย่อมจะเป็นการสร้างความไม่ยุติธรรมให้เกิดแก่สังคมทางอ้อม²⁰ ในแง่ที่ว่า หากประชาชนเสื่อมศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรม อาจหลีกเลี่ยงวิธีการของกฎหมายในการใช้สิทธิทางศาล โดยหันกลับไปใช้กำลังหรือวิธีการอื่นใดเพื่อระงับข้อพิพาทของตน ในทางตรงกันข้าม หากให้มีการอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาของศาลเมื่อคู่ความไม่พอใจคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลชั้นต้น ก็ย่อมแสวงหาความยุติธรรมจากองค์กรที่เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งได้ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเห็นว่าการใช้สิทธิทางศาลนั้นเป็นหนทางที่แก้ปัญหาได้ดีกว่า เพราะอย่างน้อยก็จะได้รับการตัดสินข้อพิพาทโดยมีการกลั่นกรองอีกชั้นหนึ่งหรือสองชั้นขึ้นไป การให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาจึงเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการใช้สิทธิทางศาลได้อย่างเต็มที่ อันจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะสร้างระเบียบให้แก่สังคมในอันที่จะส่งผลให้ประเทศชาติก้าวไปสู่ความเป็นนิติรัฐ²¹

¹⁷ สถิตย์ เล็งไธสงศ์, "การฟ้องความ," บทบัญญัติ 23 (มกราคม 2508): 72.

¹⁸ วิษณุ เครืองาม, "เรื่องของศาลฎีกาสหรัฐ," วารสารกฎหมาย 3 (กันยายน 2517): 3-14.

¹⁹ กนก อินทร์พรชัย, "วิจิพิจารณาความกับศาลในสหรัฐอเมริกา," ตุลพาท 26 (กันยายน-ตุลาคม): 5-75.

²⁰ ศิริชัย วัฒนโยธิน, "อำนาจฟ้องคดีแพ่ง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 5.

²¹ วิชา มหาคุณ, การใช้เหตุผลในทางกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2549), หน้า 104.

1.3.3 เพื่อให้มีการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาในการพิจารณาคดีอย่างละเอียดรอบคอบ²²

ในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นมักตั้งอยู่บนประเด็นปัญหาสำคัญสองประการ คือ ปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งจะนำไปสู่การวินิจฉัยคดีในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาต่อไป²³ การให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาจึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการวิเคราะห์ ในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายได้หลายครั้งอย่างละเอียดรอบคอบ ซึ่งถือเป็นหน้าที่ สำคัญของศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุดในการอธิบายให้เหตุผล วางหลักเกณฑ์และตีความกฎหมาย นั้นๆ²⁴ ให้สอดคล้องเหมาะสมต่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคม²⁵ อันเป็นการวางมาตรฐาน ของสังคมให้ประชาชนปฏิบัติตาม

นอกจากนี้ ต้องยอมรับว่าผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และผู้พิพากษาศาลฎีกานั้น เป็นผู้มีประสบการณ์และความชำนาญมากกว่าผู้พิพากษาศาลชั้นต้นทั้งในแง่ความรู้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ ซึ่งการวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้ถูกต้องนั้นนอกจากความรู้ในทาง ตัวบทกฎหมายแล้วยังจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคลอันเกิดจาก การสร้างสมและการฝึกอบรม²⁶ มาเป็นระยะเวลาอันนานของผู้วินิจฉัยประกอบด้วย เพราะการใช้ ดุลพินิจในการชี้หน้าหนักพยานหลักฐานเกี่ยวกับปัญหาข้อเท็จจริงนั้นเป็นอำนาจโดยแท้ของศาล ด้วยเหตุที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติกำหนดไว้ชัดเจนแน่นอนดังเช่นปัญหาข้อกฎหมาย²⁷ ดังนั้น การให้ ผู้พิพากษาศาลสูงได้วินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายอีกครั้งหนึ่งย่อมเป็น หลักประกันที่ดีของคุณธรรมที่จะได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

²² ปวีณา มาศมหัททิก, "การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาในคดีแพ่ง," หน้า 78.

²³ ธานินทร์ ภัยวิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สหกรณ์ออมทรัพย์ กระทรวงยุติธรรม จำกัด, 2521), หน้า 89-93.

²⁴ วิชา มหาคุณ, "บทบาทของศาลยุติธรรมในการสร้างกฎหมาย," ดุลพินิจ เล่มที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2528): 5.

²⁵ หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 17 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), หน้า 110.

²⁶ สุพิศ ปราณิตพลกรัง, หลักการวินิจฉัยข้อเท็จจริงและการชี้หน้าหนักพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: จีระชการพิมพ์, 2537), หน้า 74-75.

²⁷ นพพร โพธิ์รังสิยากร, "การใช้ดุลพินิจของศาลในการลงโทษ," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 1.

1.3.4 เพื่อป้องกันการฉ้อฉล

ในการดำเนินคดีอาญาถือหลักการตรวจสอบ เจ้าพนักงานและศาลมีหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงตามที่จำเลยถูกกล่าวหาโดยไม่มีข้อผูกมัดใดๆ²⁸ แต่ทั้งนี้เมื่อศาลมีคำพิพากษาเช่นใดแล้วย่อมผูกมัดคู่ความให้ต้องยอมรับและมีอาจโต้แย้งเป็นอย่างอื่นได้ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (Res Judicata) ซึ่งหากให้คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดและสิ้นสุดลงที่ศาลชั้นต้น (Trial Court) โดยไม่ให้มีการอุทธรณ์ฎีกาอีกก็อาจจะเป็นการเปิดช่องให้คู่ความที่ไม่สุจริตอาศัยประโยชน์จากการนี้ทำการฉ้อฉลเพื่อให้ได้มาซึ่งคำพิพากษาที่เป็นประโยชน์แก่ตน อันจะทำให้ฝ่ายที่สุจริตและอ่อนแอกว่าเสียเปรียบ เช่น นำสืบหรือแสดงพยานหลักฐานเท็จต่อศาลทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่สมประโยชน์แก่ฝ่ายที่นำมาแสดง เป็นต้น แม้ว่าการนำสืบหรือแสดงพยานหลักฐานเท็จนั้นจะมีกฎหมายอาญากำหนดบทลงโทษไว้แล้วก็ตามแต่ก็ไม่อาจแก้ไขคำพิพากษาที่ได้ตัดสินชี้ขาดไปแล้วได้²⁹ ดังที่ภาษิตกฎหมายละตินได้กล่าวไว้ว่า "commodum ex injuria neon habere debet" หมายความว่า ผู้กระทำโดยมิชอบในการใดมิควรได้รับประโยชน์จากการนั้น ผู้กระทำการฉ้อฉลโดยนำสืบหรือแสดงพยานหลักฐานเท็จ ก็ถือเป็นผู้กระทำการมิชอบเช่นกัน ดังนั้นหากยอมรับตามภาษิตดังกล่าวแล้ว ก็เห็นควรให้มีการอุทธรณ์ฎีกาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลจากการฉ้อฉลขึ้น

1.4 เหตุผลในการจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกา

ดังที่กล่าวถึงเหตุผลในการให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาข้างต้น แม้การพิจารณาคดีของศาลสูงจะเป็นหลักประกันที่ดีของคู่ความในอันจะทำให้ได้รับความเป็นธรรมยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาอาจจำต้องกระทำขึ้นในบางกรณี ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1.4.1 เหตุผลอันเนื่องมาจากหลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษา (Res Judicata)

หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษาถือได้ว่าเป็นหลักเกณฑ์สำคัญที่สุดประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความ ที่คำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ถึงที่สุดแล้วย่อม

²⁸ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 50.

²⁹ จันตรี สินศุภฤกษ์, "การยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531), หน้า 114.

สมควรได้รับการยอมรับนับถือจากคู่ความและประชาชน³⁰ ซึ่งเกิดขึ้นจากแนวความคิดที่ว่า คำพิพากษาของศาลกษัตริย์ (King's Court) มีความศักดิ์สิทธิ์ข้อความทุกอย่างที่ถูกบันทึกไว้ใน คำพิพากษาย่อมรับฟังเป็นที่ยุติ³¹ ไม่อาจพิสูจน์เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้

สำหรับแนวคิดของนักกฎหมายสมัยใหม่เห็นว่าคำพิพากษาเป็นคำตัดสิน ข้อโต้แย้งที่ดีที่สุดและเป็นที่ยุติ³² หลักนี้จึงถูกสร้างมาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักของเหตุผล ความยุติธรรม ความเหมาะสมกับความจำเป็นในทางปฏิบัติ และความสงบเรียบร้อยของ สาธารณะในทางรัฐประศาสนโยบาย (Public Policy) กล่าวคือ การแก้ไขความไม่ถูกต้องโดย การอุทธรณ์ฎีกาได้เห็นได้ชัดว่าทำให้การพิจารณาคดีต้องยืดเยื้อออกไปทั้งที่อาจเสร็จสิ้นลงโดย คำพิพากษา ศาลชั้นต้น อันอาจก่อความเสียหายกับทุกฝ่ายไม่ว่าผู้ถูกกล่าวหาที่ต้องตกอยู่ใน ฐานะผู้มิมลทินจนกว่าการพิจารณาจะเสร็จสิ้น หรือในแง่ของกระบวนการยุติธรรมที่ระยะเวลา ที่ยืดเยื้อออกไป อาจทำให้พยานหลักฐานต่างๆ สูญหาย หรือความทรงจำของพยานอาจลบเลือน ไปได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคในการค้นหาความจริงตามหลักการดำเนินคดีอาญา เนื่องจาก การพิจารณาอาญาด้วยความรวดเร็ว นั้น ย่อมเป็นหลักประกันว่าจำเลยจะไม่ถูกดำเนินคดี เกินความจำเป็นในเรื่องของระยะเวลา ความล่าช้าย่อมกระทบถึงสิทธิของบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นกรณีที่คำพิพากษาถึงที่สุดจำเลยได้รับการพิพากษาให้ยกฟ้องและปล่อยตัว ซึ่ง หลักการดังกล่าวมีที่มาจากสุภาษิตกฎหมายที่ใช้กันเป็นสากลว่า "ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ไม่อาจ ปฏิเสธหรือผัดผ่อนได้" (Justice is neither to be denied nor postponed) และ "ความยุติธรรมที่ล่าช้า คือการปฏิเสธความยุติธรรม" (Justice delayed is justice denied)³³ ฉะนั้นกระบวนการพิจารณาคดี

³⁰ ชาญณรงค์ ปราณจิตร และคณะ, "การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา," หน้า 10.

³¹ วรพงษ์ จักรเสน, "การดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 11-13.

³² พงษ์อาจ ตริกิจวัฒนากุล, "กฎหมายปิดปาก," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 12-13.

³³ แนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาคดีค้างพิจารณาในศาลสูง : ประสพการณ์ของศาลฎีกาแห่ง ประเทศสิงคโปร์, การประชุมเชิงปฏิบัติการโดยระบบทางไกลผ่านจอภาพ (Video Conference) ณ ห้องประชุมคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม อาคารศาลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร, 22 กรกฎาคม 2551.

ต่างๆ จึงควรเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ปราศจากความล่าช้าที่ไม่มีเหตุผล³⁴ เว้นแต่ในกรณีที่เกิดข้อผิดพลาดขึ้นและควรได้รับการเยียวยาแก้ไขจริงๆ เท่านั้น³⁵

1.4.2 เหตุผลอันเนื่องมาจากการป้องกันการขัดกันระหว่างคำพิพากษา

เหตุผลข้อนี้สืบเนื่องมาจากหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาที่ถือว่าคำพิพากษาเป็นคำตัดสินข้อโต้เถียงที่ดีที่สุดและรับฟังเป็นที่ยุติสมควรได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชน ด้วยเหตุนี้จึงไม่ควรให้มีการขัดกันระหว่างคำพิพากษาของศาลทั้งหลาย เพราะอาจทำให้ประชาชนเกิดความลังเลสงสัยและเสื่อมศรัทธาต่อคำพิพากษาได้ ดังนั้นจึงสมควรจะจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาโดยการสร้างมาตรการทางกฎหมายบางประการขึ้น ได้แก่ การกำหนดหลักเกณฑ์การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาในบางประเด็น เพื่อป้องกันมิให้ประเด็นของคำพิพากษาในคดีเดียวกันถูกตัดสินขัดกันในหลายศาล เพราะเหตุว่าเมื่อประเด็นที่ศาลตัดสินนั้นเกิดจากการฟังข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานเดียวกัน ผลการวินิจฉัยในประเด็นนั้นย่อมสมควรเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่น การห้ามอุทธรณ์ฎีกาคำสั่งระหว่างพิจารณา³⁶ และการห้ามอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง³⁷ เป็นต้น

สำหรับการห้ามอุทธรณ์ครั้งที่สองหรือการห้ามฎีกานั้นก็เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษาเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อศาลชั้นต้นตัดสินอย่างไรแล้วหากศาลอุทธรณ์พิพากษายืนหรือแก้ไขเล็กน้อยตามศาลชั้นต้นก็ควรยุติไม่ให้มีการฎีกาต่อไป ทั้งนี้เพื่อป้องกันความแตกต่างทางความเห็นที่แสดงให้เห็นว่าศาลฎีกาตัดสินขัดกับคำพิพากษาศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์ที่พิพากษายืนมาตลอดหรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อยได้ เช่น การวางเงื่อนไขห้ามคู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้นหรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อย และให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกิน 5 ปี³⁸ เป็นต้น

³⁴ ชินานนท์ วงศ์วีระชัย, "การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์," หน้า 60-61.

³⁵ ปวีณา มาศมหัททิก, "การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกา ในคดีแพ่ง," หน้า 87.

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 196

³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ, 218, 219, 219 ทวิ, 219 ตริ, 220

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218 วรรคหนึ่ง

1.4.3 เหตุผลอันเนื่องมาจากอัตราโทษที่ศาลลงโทษแก่จำเลย

อัตราโทษที่ศาลลงโทษแก่จำเลย เป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่น่ามาเป็นหลักในการจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาในคดีอาญา เนื่องจากอัตราโทษแสดงให้เห็นถึงความร้ายแรงของประเภทคดี อัตราโทษน้อยย่อมเป็นประเภทคดีที่มีความร้ายแรงน้อยการพิจารณาพิพากษาคดีมักไม่มีความยุ่งยากหรือสลับซับซ้อน การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลล่างย่อมเป็นหลักประกันได้ในระดับหนึ่งว่ามีความถูกต้องเชื่อถือได้ เหตุผลและความจำเป็นในการให้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาจึงถูกจำกัดลงตามไปด้วย อีกทั้งในการพิจารณาคดีอาญามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาพิจารณาและลงโทษให้เร็วที่สุดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม³⁹ หากปล่อยให้ผู้กระทำความผิดทุกประเภทสามารถขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูงได้แล้ว การพิจารณาคดีที่มีความสำคัญเร่งด่วนย่อมถูกระงับหรือเลื่อนในการอำนวยความสะดวกในเรื่องระยะเวลาไปด้วย

1.4.4 เพื่อคัดกรองคดีที่ขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยภายนอกไม่ว่าทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม เทคโนโลยี และนวัตกรรมต่างๆ ในปัจจุบัน ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งอันเป็นบ่อเกิดของคดีความที่ขึ้นสู่ศาลเพิ่มมากขึ้นจนเกิดปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีล่าช้าอย่างต่อเนื่องจนเกิดคดีปัญหาค้างค้ำในทุกชั้นศาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาลสูง ทำให้ปัจจุบันไม่ว่าประเทศที่อยู่ในระบบคอมมอนลอว์หรือระบบซีวิลลอว์ก็ตาม ต่างก็พยายามหาแนวทางและมาตรการสำคัญต่างๆ ในการเร่งรัดกระบวนการพิจารณาของศาลสูงเพื่อลดปริมาณคดีค้างค้ำในศาลสูงให้มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มอัตรากำลังผู้พิพากษา การเพิ่มจำนวนศาล การจัดตั้งแผนกเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีพิเศษในศาลสูง การจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษ หรือแม้แต่การปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความให้สั้นกระชับและมีความรวดเร็วขึ้น เช่น การนั่งพิจารณาต่อเนื่องและครบองค์คณะ การสนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทโดยวิธีอื่นนอกจากการพิจารณาพิพากษาคดีตามปกติของศาล เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ก็ล้วนแต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวในศาลสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ การแก้ไขกฎหมายในการจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาจึงเป็นหนทางหนึ่งที่รัฐต่างก็นำมาเป็นแนวทางเพื่อมุ่งหวังในการคัดกรองคดีที่มีความสำคัญเท่านั้นที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูง ทั้งนี้

³⁹ ศิระ บุญผกา, "สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมในชั้นอุทธรณ์และฎีกา," หน้า 30.

การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาจะมีประสิทธิภาพสมดังเจตนารมณ์และไม่เป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของคุณค่าก็ต่อเมื่อบทบาทบัญญัติของกฎหมายนั้นมีความชัดเจนสามารถนำมาบังคับใช้ได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น⁴⁰ การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาจึงจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เพราะหากเกิดความผิดพลาดในศาลชั้นต้นการเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์อีกครั้งก็น่าจะเพียงพอไม่จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้มีการฎีกาต่อไปอย่างพร่ำเพรื่อเพื่อวางกรอบให้ศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่มีความสำคัญอันสมควรที่จะหยิบยกขึ้นมาวินิจฉัยให้อย่างแท้จริงและเร่งด่วนเท่านั้น

1.5 ระบบการอุทธรณ์ฎีกา⁴¹

ระบบการอุทธรณ์ฎีกาตามแนวคิดหลักสากล แบ่งออกเป็น 2 ระบบ โดยแต่ละประเทศวางแนวทางและหลักการในการให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาแตกต่างกันตามความเหมาะสมของสภาพสังคมและโครงสร้างศาลของตน ดังนี้

1.5.1 การอุทธรณ์ฎีกาในระบบสิทธิ (Appeal as of Rights)

ระบบสิทธิ หมายถึง ระบบของการอุทธรณ์ฎีกาที่เปิดโอกาสให้คุณค่ามีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้อย่างกว้างขวาง โดยถือว่าการอุทธรณ์ฎีกาเป็นสิทธิของคุณค่าที่มีอยู่ตามกฎหมาย การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกานั้นถือเป็นข้อยกเว้น ซึ่งจะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่มิบบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ประเทศที่ใช้ระบบนี้เป็นหลัก ได้แก่ ประเทศไทย อินเดีย และปากีสถาน เป็นต้น ในประเทศไทยการอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายนั้นถือเป็นสิทธิของคุณค่าที่อาจอุทธรณ์ฎีกาได้เสมอ⁴² เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติห้ามมิให้อุทธรณ์ฎีกาไว้⁴³

⁴⁰ ปวีณา มาศมหัททิก, "การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกา ในคดีแพ่ง," หน้า 100.

⁴¹ ชาญณรงค์ ปราณจิตร และคณะ, "การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์ และ ศาลฎีกา," หน้า 30-31.

⁴² ชั้นอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 และชั้นฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 216

⁴³ ชั้นอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ, มาตรา 195, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 225 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 และในชั้นฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218, มาตรา 219, มาตรา 220, มาตรา 219 ทวิ, มาตรา 219 ตริ, มาตรา 195 ประกอบ มาตรา 225,

ซึ่งสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงของโจทก์จะถูกจำกัดมากกว่าจำเลย แต่การจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการจำกัดที่ไม่เด็ดขาด ผู้พิพากษาศาลล่างอาจอนุญาตหรืออัยการสูงสุดอาจรับรองให้อุทธรณ์ฎีกาได้⁴⁴

1.5.2 การอุทธรณ์ฎีกาในระบบอนุญาต (Appeal by Leave or Discretionary Appeal)

ระบบอนุญาต หมายถึง ระบบที่ถือว่าการอุทธรณ์ฎีกานั้นเป็นสิ่งที่กฎหมายห้ามคู่ความสามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ต่อเมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายวางข้อยกเว้นไว้ให้เท่านั้น โดยทั่วไปแม้ว่าประเทศใดจะเลือกใช้ระบบอนุญาตเป็นหลักในการอุทธรณ์ฎีกาก็ตาม แต่สำหรับการอุทธรณ์ในครั้งแรกนั้นกฎหมายมักจะอนุญาตให้ทำได้เสมอทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย อันมีผลเนื่องมาจากการอนุวัตกฎหมายให้เป็นไปตามสิทธิขั้นพื้นฐานตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองฯ ดังที่วางหลักไว้ว่า “บุคคลทุกคนที่ถูกลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาศาลสูงให้พิจารณาทบทวนอีกครั้งตามกฎหมาย” แต่สำหรับการอุทธรณ์ในครั้งที่สองหรือการฎีกานั้นถือว่าเป็นสิ่งที่กฎหมายห้ามหรืออนุญาตให้กระทำต่อเมื่อมีข้อยกเว้นในบางกรณีเท่านั้น เช่น การอนุญาตให้ฎีกาได้เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมาย ประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์นิยมใช้ระบบนี้ซึ่งส่งผลให้จำนวนคดีในศาลสูงมีไม่มากนัก⁴⁵ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และในประเทศตามระบบซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศเยอรมนี และฝรั่งเศส เป็นต้น

ระบบอนุญาต แบ่งการขออนุญาตอุทธรณ์ฎีกาออกเป็น 2 วิธี คือ การขออนุญาตต่อผู้พิพากษาศาลล่างและการขออนุญาตต่อผู้พิพากษาศาลสูง การขออนุญาตต่อผู้พิพากษาศาลล่างผู้ตัดสินคดีนั้นหากคำนึงผลทางด้านจิตวิทยาก็ออกจะเป็นวิธีที่อาจฝืนใจผู้พิพากษาศาลล่างในการต้องอนุญาตให้อุทธรณ์หรือฎีกาเพื่อกลับคำวินิจฉัยของตน อีกทั้งดุลพินิจดังกล่าว

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 225 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 247 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

⁴⁴ ชั้นอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ตรี และชั้นฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221

⁴⁵ จริฎ ภัคดิธนากุล, สรุปคำบรรยายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: จีระวิชาการพิมพ์, 2551), หน้า 2-3.

ก็เป็นดุลพินิจเฉพาะตัวผู้พิพากษาท่านนั้นๆ ศาลสูงไม่อาจก้าวล่วงได้ ย่อมไม่อาจเป็นหลักประกันความเชื่อมั่นแก่คู่ความ และบางครั้งศาลสูงอาจต้องรับภาระในการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาที่ไม่มีความสำคัญ ส่วนวิธีการขออนุญาตต่อศาลสูง ด้วยเหตุผลว่าเมื่อศาลล่างตัดสินคดีแล้วไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยวกับคดีนั้นอีก ควรเป็นดุลพินิจของศาลสูงที่จะพิจารณาว่าศาลล่างทำถูกต้องหรือไม่ และถือว่าการใช้ดุลพินิจของศาลสูงในการอนุญาตเป็นการตรวจสอบการกระทำของศาลล่างไปในตัว

สำหรับประเทศไทยแม้จะใช้ระบบประมวลกฎหมายหรือระบบซีวิลลอว์ มีการจัดรูปแบบศาลสูงเป็นสามชั้นศาล และการอุทธรณ์เป็นระบบสิทธิดังเช่นนานาอารยประเทศ แต่การปฏิภาษันนั้นก็ยังคงเป็นระบบสิทธิซึ่งแตกต่างจากประเทศอื่นๆ อันส่งผลให้ปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาของไทยมีจำนวนมากดังเช่นปัจจุบัน

1.6 การจัดรูปแบบศาลสูงและบทบาทอำนาจหน้าที่ของศาลสูง

ระบบการอุทธรณ์ฎีกาไม่ว่าในประเทศนั้นๆ จะใช้ระบบกฎหมายใดหรือจัดรูปแบบศาลสูงเป็นแบบสองชั้นศาลหรือสามชั้นศาลดังที่จะกล่าวต่อไปก็ตาม จะเห็นได้ว่าไม่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันในการจัดระบบการอุทธรณ์ฎีกา⁴⁶ กล่าวคือ ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบ คอมมอนลอว์ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ มีการจัดรูปแบบศาลสูงเป็นสามชั้นศาล เว้นแต่ในบางมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกาเท่านั้นที่มีการจัดรูปแบบศาลสูงเป็นสองชั้นศาล การอุทธรณ์ก็เป็นระบบสิทธิและการฎีกาเป็นระบบอนุญาตเช่นเดียวกัน ส่วนกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ เช่น ในประเทศเยอรมนีจัดรูปแบบศาลสูงเป็นสามชั้นศาล ส่วนประเทศฝรั่งเศสจัดรูปแบบศาลสูงเป็นสองชั้นศาล การอุทธรณ์ก็เป็นระบบสิทธิและการฎีกาเป็นระบบอนุญาตเช่นเดียวกัน นอกจากนี้เมื่อพิจารณากลุ่มประเทศเพื่อนบ้านพบว่า ในประเทศญี่ปุ่นมีการจัดรูปแบบศาลสูงเป็นสามชั้นศาล การอุทธรณ์เป็นระบบสิทธิและการฎีกาเป็นระบบอนุญาต ส่วนในประเทศสิงคโปร์มีการจัดรูปแบบศาลสูงเป็นสองชั้นศาล การอุทธรณ์ต่อศาลสูงใช้ระบบอนุญาตเช่นเดียวกับสองกลุ่มประเทศข้างต้น

⁴⁶ พศวีรฉน์ กนกนาก, "การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างศาลยุติธรรมของประเทศไทยในการอุทธรณ์และฎีกา," (ปริญาญาปรัชญาดุษฎีกาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 234.

การกำหนดรูปแบบศาลสูงของแต่ละประเทศเป็นไปโดยคำนึงถึงความเหมาะสม ความจำเป็นและภูมิหลังของประเทศนั้นๆ แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ⁴⁷ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 แบ่งศาลออกเป็น 2 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ โดยศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่เป็นศาลสูงสุด ซึ่งในสหรัฐอเมริกาได้ถึง 27 มลรัฐที่มีการจัดรูปแบบศาลเช่นนี้⁴⁸ ส่วนใหญ่จะเป็นมลรัฐที่มีจำนวนคดีไม่มากหรือมีจำนวนประชากรค่อนข้างน้อย เช่น มลรัฐเวอร์มอนต์ มลรัฐเนวาดา มลรัฐอลาสก้า มลรัฐอาร์คันซอ และมลรัฐคอนเนกติกัน เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ (ศาลอุทธรณ์ระดับกลาง) และศาลสูงสุด (ศาลฎีกา) ได้แก่ ระบบศาลของบางมลรัฐในสหรัฐอเมริกา ซึ่งจากประวัติความเป็นมาพบว่าเดิมมลรัฐเหล่านี้แบ่งศาลออกเป็น 2 ชั้น ตามรูปแบบที่ 1 แต่ต่อมาเมื่อรัฐดังกล่าวมีประชากรหนาแน่นทำให้ปริมาณคดีเพิ่มมากขึ้น คดีชั้นสูงการพิจารณาของศาลสูงสุดมากขึ้น จึงต้องจัดตั้งศาลอุทธรณ์ระดับกลางขึ้นเพื่อพิจารณาคดีเหล่านี้แทน เพื่อมิให้ศาลสูงสุดต้องรับภาระมากเกินไป โดยเฉพาะในคดีสำคัญเท่านั้นที่จะชั้นสูงการพิจารณาของศาลสูงสุดได้ เช่น มลรัฐโคโรลาโด มลรัฐจอร์เจีย มลรัฐอินเดียน่า และมลรัฐมิชิแกน เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสุด (ศาลฎีกา) จะต่างกับรูปแบบที่ 2 ตรงที่มีการแบ่งศาลอุทธรณ์ออกเป็นหลายศาลกระจายอยู่ตามภาคต่างๆ ของรัฐ ศาลอุทธรณ์แต่ละภาคจะมีเขตอำนาจจำกัดเฉพาะในเขตอำนาจของตน ทั้งนี้เมื่อคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แต่ละภาคไม่มีผลผูกพันกัน จึงต้องกำหนดให้มีศาลสูงสุดครอบคลุมอีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้มีการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ได้แก่ บางมลรัฐในสหรัฐอเมริกา เช่น มลรัฐแคลิฟอร์เนีย มลรัฐอิลลินอย มลรัฐฟลอริดา มลรัฐหลุยส์เซียน่า เยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย เป็นต้น

รูปแบบที่ 4 แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสุด (ศาลฎีกา) โดยมีศาลอุทธรณ์เพียงศาลเดียวแต่แบ่งออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกคดีแพ่งและ

⁴⁷ ชินานนท์ วงศ์วีระชัย, "การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์," หน้า 83.

⁴⁸ H.Ted Rubin, The Courts : fulcrum of the justice system (Pacific Palisades, Calif: Goodyear Pub. Co., 1976), pp.128-129.

แผนกคดีอาญา ได้แก่ ประเทศอังกฤษ และบางมลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น มลรัฐอะลาบามา มลรัฐเท็กซัส เป็นต้น

รูปแบบที่ 5 แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสุด (ศาลฎีกา) แต่ศาลอุทธรณ์จะจัดเป็นแผนกหนึ่งในศาลชั้นต้นซึ่งมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ โดยเฉพาะ ได้แก่ บางมลรัฐในสหรัฐอเมริกา เช่น มลรัฐนิวยอร์ก และมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ เป็นต้น⁴⁹

การจัดรูปแบบศาลสูงที่กล่าวมาข้างต้น มีผลต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ของศาลสูง อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการให้สิทธิและการจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาทั้งสิ้น สรุบบทบาทและอำนาจหน้าที่ของศาลสูงออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

รูปแบบที่ศาลสูงมีบทบาทและอำนาจหน้าที่วินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายสำคัญเพื่อวางหลักหรือตีความกฎหมายให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน⁵⁰ โดยแบ่งระบบศาลของตนออกเป็น 2 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ (ศาลสูงสุด) แม้ในบางประเทศจะมีศาลฎีกาขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งก็ไม่ถือว่าศาลฎีกาเป็นศาลชั้นที่สาม เพราะศาลฎีกามีได้ทำหน้าที่แก้ไขข้อผิดพลาดต่างๆ ของศาลล่างในระดับต่ำกว่าดังเช่นศาลอุทธรณ์ เช่น ศาลสูงสุดของประเทศฝรั่งเศส⁵¹ เยอรมนี⁵² และบางมลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น การจัดวางรูปแบบศาลสูงในลักษณะเช่นนี้จะเน้นบทบาทการพิจารณาคดีของศาลพิจารณา (Trial Court) หรือศาลชั้นต้น ซึ่งเป็นศาลที่รับฟังข้อเท็จจริงมาแต่ต้น ความเชื่อของระบบศาลในต่างประเทศเช่นนี้สืบเนื่องมาจากศาลชั้นต้นในต่างประเทศมีกลไกซึ่งเป็นเครื่องมือช่วยในการพิจารณาวินิจฉัยข้อเท็จจริง คือ ในประเทศตามระบบคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ มีระบบลูกขุน

⁴⁹ พศวัจน กนกนาก, "การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างศาลยุติธรรมของประเทศไทยในการอุทธรณ์และฎีกา," หน้า 11-12.

⁵⁰ ธิติพันธ์ ฉายบาง, "การรับคดีอาญาขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูงสุด : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมนี และประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546), หน้า 133.

⁵¹ Amos, Maurice Sheldon, *Amos and Walton's Introduction to French Law*, 3rd, Edited by F.H. Lawson and the others (London: Oxford University Press, 1969), p.8.

⁵² Cohn, Ernest Joseph, *Manual of German Law Vol.1*, (New York: Oceana, 1905c), p.38.

ส่วนประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศเยอรมนี มีผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา (Schoeffen) เข้าร่วมพิจารณากับผู้พิพากษา⁵³ การวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลชั้นต้นจึงเป็นที่ยอมรับเชื่อถือแก่คู่ความและประชาชน การให้สิทธิอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงอีกชั้นหนึ่งจึงเป็นการเพียงพอ

อีกรูปแบบหนึ่งคือ การแบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลที่อยู่ในระดับเดียวกัน และศาลสูงสุด ประเทศที่จัดระบบศาลสูงลักษณะนี้จะวางบทบาทและหน้าที่ของศาลในแต่ละระดับให้มีความรับผิดชอบต่างกัน มีบทบาทความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน กล่าวคือ ศาลชั้นต้นทำหน้าที่เป็นศาลพิจารณา (Trial Court)⁵⁴ ส่วนศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่ตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดต่างๆ ของศาลชั้นต้น (Correcting Court)⁵⁵ และศาลสูงสุดทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้ดุลพินิจของศาลล่าง (Supervisory) และวินิจฉัยในปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญต่างๆ โดยบัญญัติกฎหมายให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ศาลสูงได้มีโอกาสตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดต่างๆ ได้เต็มที่ ซึ่งส่งผลดีในแง่ความยุติธรรม คือ เป็นการสร้างหลักประกันความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนสูงสุดว่า เขาจะได้รับความยุติธรรมจากการพิจารณาคดีถึงสามชั้นศาล⁵⁶ แต่ในทางตรงข้าม การเน้นบทบาทของศาลสูงเช่นนี้ อาจเกิดผลเสียที่ตามมาเช่นกัน คือ ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณธรรมของตนมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีถึงสามศาล ย่อมต้องการจะใช้สิทธิของตนให้ถึงที่สุด คือ จะยอมรับผลของคุณธรรมต่อเมื่อได้รับการตัดสินคดีจากศาลสูงสุดแล้วเท่านั้น⁵⁷ ซึ่งผลที่เกิดคือ คดีล้นศาล (Caseloads) ทำให้การอำนวยความยุติธรรมเป็นไปอย่างล่าช้า

⁵³ สุธรรม ภัทราคม, "ระบบงานศาลไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ," บทบัญญัติ 28 (ตุลาคม-ธันวาคม 2512): 84.

⁵⁴ Rochester, American Jurisprudence "Trial" vol.76, 2nded. (New York: The Lawyers Co-operative publishing, 1969), pp. 191-192.

⁵⁵ Rochester, American Jurisprudence "Appeal and Error" vol. 4, 2nded. (New York: The Lawyers Co-operative publishing, 1969), p. 532.

⁵⁶ Peter E. Herzog and Delmar Karlen, "Attacks on Judicial Decisions," in Civil Procedure. Vol. 16 International Encyclopedia Law, International Association of Legal Science Hague (Boston, London: Martinus Nijhoff, 1984), p. 8.

⁵⁷ Richard A. Posner, The Federal Courts: Crisis and Reform (U.S.A.: Harvard University Press, 1985), p. 89.

และปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทำให้คำพิพากษาศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ขาดความศักดิ์สิทธิ์ เพราะประชาชนยอมรับนับถือแต่คำพิพากษาศาลสูงสุด เพราะเชื่อว่าศาลสูงสุดเท่านั้นที่น่าเชื่อถือและวางใจได้⁵⁸ นอกจากนี้การเน้นบทบาทของศาลสูงสุดในการตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดของศาลล่าง ยังทำให้ความสำคัญของศาลอุทธรณ์ซึ่งมีหน้าที่คอยตรวจสอบดูแลแก้ไขข้อผิดพลาดของศาลชั้นต้นโดยตรงลดน้อยลงไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าคดีทุกประเภทมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาทั้งสามชั้นศาล โดยมีเหตุผลเนื่องมาจากความจำเป็นที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้มีคดีชั้นศาล ประเทศต่างๆ ที่ใช้ระบบสามชั้นศาลนี้ส่วนใหญ่จะสร้างมาตรการสำคัญในการกลั่นกรองคดีที่ขึ้นสู่ศาลสูง ได้แก่ การควบคุมตรวจสอบโดยศาลสูงว่าสมควรอนุญาตให้มีการอุทธรณ์ฎีกาคดีนั้นหรือไม่⁵⁹

นอกจากบทบาทและหน้าที่หลัก 2 ประการดังกล่าวมาข้างต้น ในบางประเทศศาลสูงยังมีอำนาจหน้าที่ในการวางและพัฒนาระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวกับธุรการและวิธีพิจารณาความอีกด้วย เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา⁶⁰ และไทย เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยบรรลุตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ได้วางไว้

1.7 กระบวนพิจารณาคดีในศาลสูง

1.7.1 ลักษณะการพิจารณาคดีในศาลสูง แบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ⁶¹

1. การพิจารณาคดีใหม่ทั้งคดี (second first-instance trial) การพิจารณาในลักษณะนี้เป็นความพยายามที่จะให้มีการพิจารณาข้อเท็จจริงใหม่ทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง นับตั้งแต่การสืบพยานหลักฐานที่น่าสืบไปแล้ว รวมถึงการเรียกพยานหลักฐานใหม่มาสืบเพิ่มเติม เว้นแต่จะมีข้อจำกัดทางกฎหมายเป็นอย่างอื่น

⁵⁸ Storey Moorfield, *The Reform of Legal Procedure* (New heaven: Yale University Press, 1916), p. 149.

⁵⁹ วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ, *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), หน้า 186.

⁶⁰ กนก อินทร์มพรรย์. "วิธีพิจารณาความกับศาลในสหรัฐอเมริกา," *ตุลพาท* 26 : 26-66.

⁶¹ ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์ และคณะ, "การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา," หน้า 39-40.

2. การพิจารณาคดีในลักษณะของการทบทวนแก้ไข (review) โดยปกติการทบทวนแก้ไขจะเป็นการพิจารณาเฉพาะในปัญหาข้อกฎหมาย แต่ในบางกรณีจะพิจารณาทั้งปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาข้อเท็จจริงด้วย การพิจารณาในลักษณะนี้เป็นการพยายามที่จะจำกัดหน้าที่ของศาลอุทธรณ์และศาลสูงสุดในการพิจารณาข้อเท็จจริงว่าต้องฟังข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วจากการพิจารณาของศาลชั้นต้นเท่านั้น การพิจารณาในลักษณะนี้จะอาศัยสำนวนของศาลชั้นต้นเป็นหลัก แต่ในบางกรณีศาลอาจออกนั่งฟังคำแถลงการณ์ด้วยวาจา (oral argument) เพื่อประโยชน์ที่จะได้เข้าใจประเด็นแห่งคดีได้อย่างชัดเจนทำให้พิจารณาคดีได้ง่ายขึ้น

1.7.2 ลักษณะการวินิจฉัยคดีในศาลสูง

หากศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาพบความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษาของศาลล่าง ก็จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัย ซึ่งทั้งระบบคอมมอนลอว์และระบบซีวิลลอว์นั้นแยกการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้⁶²

1) พิพากษายก (dismiss) เป็นกรณีที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นว่าอุทธรณ์หรือฎีกานั้นต้องห้ามตามกฎหมาย จึงให้ยกอุทธรณ์หรือฎีกาโดยไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยข้ออุทธรณ์หรือข้อฎีกาต่อไป เช่น อุทธรณ์หรือฎีกามีได้ยื่นภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด มิได้ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด หรือต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง เป็นต้น ซึ่งกรณีเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นกรณีที่อุทธรณ์หรือฎีกามีได้ปฏิบัติตามกฎหมายวิธีพิจารณาความทั้งสิ้น โดยในบางคดีอาจเป็นการต้องห้ามเฉพาะในบางข้อหรือบางประเด็นได้ เช่น คดีที่ต้องห้ามมิให้อุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงศาลอุทธรณ์หรือฎีกาก็ชอบที่จะยกอุทธรณ์หรือฎีกาเฉพาะที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงคงรับวินิจฉัยเฉพาะประเด็นที่เป็นปัญหาข้อกฎหมายได้ ผลของการยกอุทธรณ์หรือฎีกานี้ถือว่าคำพิพากษาของศาลล่างยังมีผลบังคับอยู่

2) พิพากษายืน (affirm) ในกรณีที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีการับอุทธรณ์หรือฎีกาเข้าสู่การพิจารณาแล้ว หากคู่ความกล่าวอ้างว่าคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์นั้นมีความไม่ถูกต้องของเนื้อหาของคำพิพากษา แต่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นว่าคำพิพากษาศาลล่างนั้นถูกต้องแล้วไม่ว่าจะอาศัยเหตุอันเดียวหรือต่างกันก็ตาม หรือแม้ว่าจะมีความไม่ถูกต้อง

⁶² พศวีจณ์ กนกนาก, "การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างศาลยุติธรรมของประเทศไทยในการอุทธรณ์และฎีกา," หน้า15-17.

เกิดขึ้นแต่ความไม่ถูกต้องนั้นไม่เป็นที่เสื่อมเสียแก่กระบวนการยุติธรรม ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็จะพิพากษายืนตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์นั้น

3) พิพากษากลับ (reverse) หากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นว่าศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์พิพากษาไม่ถูกต้องก็จะพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์นั้นเสีย แล้วพิพากษาใหม่ในประเด็นปัญหาเหล่านั้นตามที่เห็นสมควร ซึ่งมีผลเท่ากับเป็นการยกเลิกคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ที่ไม่ถูกต้องนั้น ในบางกรณีหากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นความไม่ถูกต้องเกิดขึ้นในการพิจารณาและสมควรที่จะต้องแก้ไขศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาอาจจะทำการแก้ไขความไม่ถูกต้องนั้นเองหรืออาจจะส่งสำนวนคดีนั้นย้อนกลับไปให้ศาลชั้นต้นเพื่อทำการพิจารณาคดีใหม่ (Remand) ตามแนวทางที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกากำหนดไว้ก็ได้

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ลักษณะการพิจารณาคดีในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกานั้นได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ หากเป็นการพิจารณาในลักษณะที่เป็นการพิจารณาคดีใหม่ซึ่งเป็นการพิจารณาทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย โดยปกติแล้วศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกามีอำนาจที่จะวินิจฉัยชี้ขาดและแก้ไขความไม่ถูกต้องนั้นได้เสียเองโดยไม่จำเป็นต้องย้อนสำนวนไปให้ศาลล่าง เว้นแต่ในกรณีที่เห็นว่ามี ความจำเป็นต้องย้อนสำนวนเพราะศาลล่างทำผิดต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความ แต่หากเป็นการพิจารณาในลักษณะที่เป็นการทบทวนแก้ไข (review) โดยปกติแล้วศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะทำหน้าที่ชี้ความไม่ถูกต้องและกำหนดแนวทางแก้ไขโดยส่งคดีย้อนกลับคืนไปยังศาลล่าง

4) พิพากษาแก้ (modify) ในกรณีที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นว่าคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ถูกแต่บางส่วนและผิดบางส่วน ก็จะพิพากษาแก้คำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ ซึ่งในคดีอาญานั้นหากเป็นการแก้ไขในเรื่องโทษไม่ว่าจะเป็นการแก้ขอบกำหนดโทษหรือความหนักเบาของโทษจะต้องอยู่ภายใต้หลักสำคัญที่ว่าศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะเปลี่ยนแปลงโดยเพิ่มเติมโทษแก่จำเลยไม่ได้ เว้นแต่ฝ่ายโจทก์จะร้องขอให้เพิ่มเติมโทษ⁶³

⁶³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 212

2. แนวความคิดในการปฏิเสธคดีอาญาซึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกา ตามกฎหมายไทย

2.1 อำนาจหน้าที่ของศาลฎีกา⁶⁴

ศาลยุติธรรมของไทยแบ่งออกเป็นสามชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ (รวมศาลอุทธรณ์ภาค) และศาลฎีกา⁶⁵ ศาลฎีกาเป็นศาลยุติธรรมชั้นสูงสุด มีเขตอำนาจที่วราชอาณาจักร์ โดยแบ่งอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีออกเป็น 2 ประเภท⁶⁶ ดังนี้

1. คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้เสนอต่อศาลฎีกาโดยตรง

คดีประเภทนี้ศาลฎีกาจะทำหน้าที่เป็นศาลพิจารณา (Trial Court) กล่าวคือ ทำหน้าที่พิจารณาคดีและสืบพยานทั้งหมดโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาคดีจากศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์มาก่อน ได้แก่ ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 275 คดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งวุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 219 วรรคสาม และคดีเกี่ยวกับการไม่ยื่นบัญชีทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 262 วรรคสอง และมาตรา 263 วรรคสอง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าคดีเหล่านี้เป็นคดีที่กฎหมายบังคับให้ศาลฎีกาต้องรับพิจารณา และด้วยเหตุที่ไม่ใช่การพิจารณาชั้นอุทธรณ์จึงไม่อยู่ในเงื่อนไขที่ศาลฎีกาอาจปฏิเสธคดีด้วยเหตุที่ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยได้

2. คดีที่อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายว่าด้วยการฎีกา

⁶⁴ ศาลฎีกา, อำนาจหน้าที่ศาลฎีกา [ออนไลน์]. 2552. แหล่งที่มา <http://www.supremecourt.or.th/Webportal/supremecourt.content.php>. [2553, มกราคม 20]

⁶⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 219 วรรคหนึ่ง และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 1

⁶⁶ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 23 วรรคหนึ่ง แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2551

คดีประเภทนี้ศาลฎีกาจะทำหน้าที่พิจารณาชั้นอุทธรณ์ แยกออกเป็นคดีที่อุทธรณ์ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นตามระบบสองชั้นศาล ได้แก่ คดีที่อุทธรณ์จากศาลชั้นต้นพิเศษ ต่างๆ เช่น ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลายฯ ทั้งนี้ตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลชั้นต้นฯ กำหนด รวมถึงคดีแพ่งที่อุทธรณ์ ข้อกฎหมายโดยตรงต่อศาลฎีกา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 223 ทวิ เป็นต้น

ส่วนคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ กล่าวได้ว่า ศาลฎีกา จะทำหน้าที่พิจารณาในชั้นที่สามตามระบบสามชั้นศาลนั่นเอง ได้แก่ คดีแพ่งและคดีอาญาต่างๆ ไป ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขกฎหมายวิธีพิจารณาความกำหนด

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการฎีกาตามกฎหมายไทยถือเป็นสิทธิของคุณความ โดย ในคดีอาญามีเพียงข้อจำกัดสิทธิบางประการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 216 ซึ่งบัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 217 ถึง 221⁶⁷ คุณความมีอำนาจฎีกาคัดค้าน

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

- 1) มาตรา 217 ในคดีซึ่งมีข้อจำกัดว่า ให้คุณความฎีกาได้แต่เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย ข้อจำกัดนี้ให้ บังคับแก่คุณความและบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีด้วย
- 2) มาตรา 218 ในคดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลล่างหรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อย และให้ ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี หรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับ แต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี ห้ามมิให้ คุณความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง

ในคดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลล่างหรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อยและให้ ลงโทษจำคุกจำเลยเกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษอย่างอื่นด้วยหรือไม่ ห้ามมิให้โจทก์ฎีกาในปัญหา ข้อเท็จจริง

- 3) มาตรา 219 ในคดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกิน สี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าศาลอุทธรณ์ยังคงลงโทษจำคุกไม่เกินกำหนดที่วามานี้ ห้ามมิให้ คุณความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง แต่ข้อห้ามนี้มีให้ใช้แก่จำเลยในกรณีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษา แก้ไขมากและเพิ่มเติมโทษจำคุก

- 4) มาตรา 219 ทวิ ห้ามมิให้คุณความฎีกาคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งในข้อเท็จจริงในปัญหา เรื่องวิธีการเพื่อความปลอดภัยแต่อย่างใด แม้คดีนั้นจะไม่ต้องห้ามฎีกาก็ตาม

ในการนับกำหนดโทษจำคุกตามความในมาตรา 218 และ 219 นั้น ห้ามมิให้ คำนวนกำหนดเวลาที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยรวมเข้าด้วย

คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอุทธรณ์ภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นให้คู่ความฝ่ายที่ฎีกาฟัง”

ในคดีที่อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ องค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลฎีกาอย่างน้อย 3 คน⁶⁸ แบ่งออกเป็น 25 องค์คณะ แต่ละองค์คณะจะมีผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ 1 คน นอกจากนี้ยังมีผู้พิพากษาอาวุโส ในศาลฎีกาซึ่งทำหน้าที่ผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกจำนวน 50 คน มีอำนาจร่วมพิจารณาพิพากษา เป็นองค์คณะในศาลฎีกาด้วย ในคดีที่มีปัญหาสำคัญเมื่อประธานศาลฎีกาเห็นสมควรมีอำนาจสั่งให้นำปัญหาดังกล่าวเข้าสู่การวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา รวมถึงกรณีที่มีกฎหมาย บัญญัติเป็นการเฉพาะว่าให้คดีเรื่องใดวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา⁶⁹ ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาทุกท่านซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ในวันที่มีการประชุมใหญ่ แต่ทั้งนี้ องค์ประชุมต้องไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกาในศาลฎีกาทั้งหมด⁷⁰ นอกจากนี้ ศาลฎีกายังประกอบด้วยกองของผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาซึ่งทำหน้าที่ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและค้นคว้าปัญหาข้อกฎหมาย ตลอดจนช่วยตรวจและแก้ไขปรับปรุง

5) มาตรา 219 ตรี ในคดีที่ศาลชั้นต้นลงโทษกักขังแทนโทษจำคุก หรือเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษ จำคุก หรือคดีที่เกี่ยวกับการกักขังแทนค่าปรับ หรือกักขังเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน ถ้าศาลอุทธรณ์ มิได้พิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้น ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง

6) มาตรา 220 ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในคดีที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์

7) มาตรา 221 ในคดีซึ่งห้ามฎีกาไว้โดยมาตรา 218, 219 และ 220 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ถ้า ผู้พิพากษาคนใดซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความแย้งในศาลชั้นต้นหรือ ศาลอุทธรณ์พิเคราะห์เห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลสูงสุดและอนุญาต ให้ฎีกา หรืออัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองให้ฎีกาว่ามีเหตุอันสมควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัย ก็ให้รับฎีกานั้นไว้พิจารณาต่อไป

⁶⁸ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 27

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 140 วรรคสอง

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 140 วรรคสาม

ร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลฎีกา ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในด้านความถูกต้อง ความรวดเร็ว และความเป็นธรรมแก่ประชาชน⁷¹

ปัจจุบันศาลฎีกามีแผนกคดีพิเศษทั้งสิ้น 11 แผนก เพื่อประโยชน์ในด้านการวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ต้องอาศัยความชำนาญพิเศษของผู้พิพากษา โดยประธานศาลฎีกาจะแต่งตั้งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ผู้พิพากษาศาลฎีกา และผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกามาประจำแต่ละแผนกๆ ละประมาณ 15 คน ประกอบด้วยแผนกที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย 10 แผนก ได้แก่

- 1) แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
 - 2) แผนกคดีแรงงาน
 - 3) แผนกคดีภาษีอากร
 - 4) แผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ
 - 5) แผนกคดีล้มละลาย
 - 6) แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
 - 7) แผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ
 - 8) แผนกคดีสิ่งแวดล้อม
 - 9) แผนกคดีผู้บริโภค
 - 10) แผนกคดีเลือกตั้ง
- และแผนกที่แบ่งเป็นการภายในอีก 1 แผนก คือ แผนกคดีปกครอง

2.2 กระบวนพิจารณาคดีในศาลฎีกา⁷²

ในคดีที่อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์หน้าที่หลักของผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ผู้พิพากษาศาลฎีกา และผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา คือ การพิจารณาพิพากษาอุทธรณ์หรือฎีกา ตามที่ประธานศาลฎีกาจ่ายสำนวนคดี

⁷¹ ศาลยุติธรรม, สำนักงาน. กองสารนิเทศและประชาสัมพันธ์ ศาลยุติธรรม (กรุงเทพมหานคร: บริษัทออนป้า, 2552), หน้า 10-11.

⁷² แรงรณ ปรีพจน์พจนพิสุทธิ์, "แนวทางการลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาในศาลสูง : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลฎีกา," (งานเอกสารวิชาการส่วนบุคคลเสนอต่อวิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2549), หน้า 72.

ให้แก่องค์คณะเพื่อทำการพิจารณาพิพากษา โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญและความเหมาะสม รวมถึงปริมาณคดีที่แต่ละองค์คณะต้องรับผิดชอบ⁷³ ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนมีอำนาจหน้าที่ ในการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นโดยดำเนินการตรวจสอบสำนวนโดยละเอียด ทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ในทางปฏิบัติหากเจ้าของสำนวนตรวจสำนวนแล้วเห็นว่าเป็นคดี ที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากนักจะยกร่างคำพิพากษาแล้วจึงนำไปปรึกษากับองค์คณะเพื่อความรวดเร็ว ในการทำคำพิพากษา เมื่อองค์คณะเห็นชอบด้วยก็จะลงนามในร่างคำพิพากษานั้น สำหรับในคดี ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนหรือเป็นคดีที่มีความสำคัญ เช่น ในคดีที่เจ้าของสำนวนเห็นควร พิพากษากลับในข้อเท็จจริงที่ศาลล่างทั้งสองวินิจฉัยมาแล้ว แนวปฏิบัติของศาลฎีกากำหนดให้ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะต้องตรวจสำนวนคดีนั้นด้วย และทั้งนี้หากเป็นคดีของแผนกคดีชำนาญ พิเศษต่างๆ เมื่อผู้พิพากษาในแผนกและองค์คณะออกร่างคำพิพากษามาแล้ว จะต้องนำเข้าไป ประชุมแผนกเพื่อพิจารณาเห็นชอบด้วย

ในขั้นตอนต่อมาเมื่อเจ้าของสำนวนร่างคำพิพากษาเสร็จแล้วจะส่งร่าง คำพิพากษาพร้อมสำนวนไปยังส่วนคำพิพากษาเพื่อพิมพ์คำพิพากษาฉบับตรวจ เมื่อพิมพ์เสร็จ เลขาธิการศาลฎีกาจะเป็นผู้จ่ายร่างคำพิพากษาพร้อมสำนวนให้กับผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา (ผู้ช่วยเล็ก) เพื่อตรวจร่างคำพิพากษาและส่งร่างคำพิพากษาต่อให้แก่ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา (ผู้ช่วยใหญ่) เป็นผู้ตรวจร่างตามประเภทคดีอีกชั้นหนึ่งก่อนที่จะเสนอให้รองประธานศาลฎีกาและ ประธานศาลฎีกาเพื่อพิจารณา (ส่งออก) ในลำดับสุดท้าย อย่างไรก็ตาม หากในระหว่างที่ผู้ช่วย ผู้พิพากษาศาลฎีกา (ผู้ช่วยเล็ก) ตรวจร่างคำพิพากษาและมีปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือ ข้อกฎหมายในร่างคำพิพากษา ก็จะต้องไปนำเรียนปรึกษากับเจ้าของสำนวนคดีดังกล่าว ในกรณี เจ้าของสำนวนไม่เห็นด้วยกับข้อทักท้วง ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา (ผู้ช่วยเล็ก) ก็อาจทำบันทึก ความเห็นหรือข้อสังเกตก่อนที่จะเสนอร่างให้กับผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา (ผู้ช่วยใหญ่) รองประธานศาลฎีกาและประธานศาลฎีกาตามลำดับ ทั้งนี้ รองประธานศาลฎีกาอาจเสนอ ความเห็นต่อประธานศาลฎีกาให้โอนสำนวนได้หากเห็นว่าเป็นกรณีที่จะกระทบกระเทือน ต่อความยุติธรรม⁷⁴ โดยประธานศาลฎีกาอาจเห็นด้วยกับคำวินิจฉัยตามร่างเดิมหรือให้ องค์คณะเจ้าของสำนวนทบทวนร่างคำพิพากษาดังกล่าวใหม่ก็ได้ และในกรณีที่ประธานศาลฎีกา

⁷³ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 32

⁷⁴ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 33 วรรคหนึ่ง

เห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญ ก็อาจให้นำปัญหาที่ว่านี้เข้าสู่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เพื่อให้ผู้พิพากษาศาลฎีกาทั้งหมดวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวต่อไป

สำหรับร่างคำพิพากษาที่ไม่มีปัญหาทักท้วงใดและมีการส่งออกร่างคำพิพากษา โดยประธานศาลฎีกา รองประธานศาลฎีกาหรือประธานแผนกในศาลฎีกาที่ได้รับมอบหมายแล้ว เจ้าหน้าที่จะดำเนินการจัดพิมพ์แก้ไขคำพิพากษาให้ถูกต้อง จากนั้นผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา (ผู้ช่วยเล็ก) จะตรวจสอบความถูกต้องของคำพิพากษาอีกครั้งก่อนเสนอให้องค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนลงนาม และส่งคำพิพากษาไปให้ศาลชั้นต้นอ่านให้คู่ความฟังต่อไป

2.3 วิวัฒนาการของอำนาจศาลฎีกาในการปฏิเสธคดีอาญาซึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย

2.3.1 ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลักษณะที่ว่าการปฏิเสธคดีซึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกาครั้งแรกในบทบัญญัติมาตรา 242 (1) โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2499 ที่บัญญัติว่า “เมื่อศาลอุทธรณ์ได้ตรวจสอบสำนวนความและฟังคู่ความทั้งปวง หรือสืบพยานต่อไปดังบัญญัติไว้ในมาตรา 240 เสร็จแล้ว ให้ศาลอุทธรณ์ชี้ขาดตัดสินอุทธรณ์ โดยประการใดประการหนึ่งใน 4 ประการนี้

(1) ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าอุทธรณ์นั้นต้องห้ามตามกฎหมาย ก็ให้ยกอุทธรณ์นั้นเสียโดยไม่ต้องวินิจฉัยในประเด็นแห่งอุทธรณ์ หรือถ้าเป็นกรณีอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมาย และศาลอุทธรณ์เห็นว่าข้อกฎหมายนั้นไม่เป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย จะยกอุทธรณ์ข้อนั้นเสียก็ได้” จากบทบัญญัติดังกล่าวทำให้ศาลฎีกาโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 247 มีอำนาจฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายหากเห็นว่าข้อกฎหมายนั้นไม่เป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการให้อำนาจศาลฎีกาเท่านั้นที่จะเป็นผู้สั่งฎีกา ศาลชั้นต้นซึ่งเป็นผู้รับฎีกาไม่มีอำนาจวินิจฉัยในชั้นตรวจฎีกาว่าปัญหาข้อกฎหมายที่ฎีกาเป็นสาระแก่คดีหรือไม่ ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นคือศาลชั้นต้นจำต้องส่งฎีกา

ในลักษณะดังกล่าวขึ้นมาเพื่อให้ศาลฎีกาเป็นผู้วินิจฉัย อันเป็นการเสียเวลาและสิ้นเปลือง ทำให้มีการอุทธรณ์หรือฎีกาขึ้นมาสู่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเพิ่มจำนวนขึ้นโดยไม่จำเป็น⁷⁵

ต่อมา จึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2518⁷⁶ โดยการเพิ่มเติมข้อความในตอนท้ายของมาตรา 249 วรรคหนึ่งว่า "ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่จะยกขึ้นอ้างอิงในฎีกานั้นคู่ความจะต้องกล่าวไว้โดยชัดแจ้งในฎีกา และต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ถ้าเป็นกรณีฎีกาในปัญหาข้อกฎหมาย ข้อกฎหมายนั้นจะต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัยด้วย" โดยในชั้นอุทธรณ์ก็มีบทบัญญัติลักษณะเดียวกันตามมาตรา 225 ทั้งนี้เมื่อมีการบัญญัติมาตรา 249 อันเป็นบทบัญญัติในลักษณะฎีกา ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการจำกัดข้อฎีกาทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ศาลชั้นต้น และศาลฎีกา ย่อมมีอำนาจพิจารณาข้อความในฎีกาตามมาตรา 249 จึงได้ตัดข้อความเดียวกันนั้นออกจากมาตรา 242 (1) ซึ่งบทบัญญัตินี้นำมาใช้บังคับแก่การฎีกาในคดีอาญาโดยอนุโลม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ด้วย⁷⁷

คำว่า "ข้อกฎหมายที่ไม่เป็นสาระแก่คดี" หมายความว่า ข้อกฎหมายที่ไม่เป็นข้อแพ่งหรือไม่เป็นประโยชน์แก่คดีหรือไม่มีผลทำให้คำพิพากษาเปลี่ยนแปลง⁷⁸ ยกตัวอย่างเช่น คำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ 412/2522 ศาลล่างทั้งสองพิพากษายกฟ้อง โดยวินิจฉัยว่า ฟังไม่ได้ว่าคำเบิกความของจำเลยเป็นความเท็จ ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงต้องห้ามฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 220 การที่โจทก์ฎีกาว่า คำเบิกความของจำเลยเป็นข้อสำคัญในคดีซึ่งเป็นปัญหาข้อกฎหมาย จึงไม่เป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย เพราะแม้ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัยว่าคำเบิกความของจำเลยเป็นข้อสำคัญในคดี ก็ไม่อาจลงโทษจำเลยได้ และคำสั่งคำร้องที่ 554/2524 ศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์โดยให้เหตุผลว่าจำเลยไม่มีเจตนาที่จะกลั่นแกล้งโจทก์เพื่อให้ได้รับโทษทางอาญาอันเป็นองค์ประกอบความผิดของมาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญา โจทก์มิได้ฎีกาคัดค้านในปัญหาดังกล่าว ฉะนั้นข้อที่

⁷⁵ พิพัฒน์ จักรางกูร, ห้ามอุทธรณ์ข้อกฎหมายที่ไม่เป็นสาระแก่คดี. [ออนไลน์]. 2552. แหล่งที่มา <http://www.library.coj.go.th/indexarticle.php> [2553, มกราคม 20]

⁷⁶ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 5 หน้า 80 วันที่ 9 มกราคม 2518

⁷⁷ คำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ 50/2519, 150/2527

⁷⁸ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ, รวมคำบรรยายภาค 2 สมัยที่ 62, เล่ม 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553) หน้า 55.

โจทก์ฎีกาว่า การที่จำเลยไม่ยอมรับพยานเอกสารของโจทก์เข้าสำนวนการสอบสวนเป็นการไม่ชอบด้วยวิธีพิจารณาความนั้น จึงเป็นข้อกฎหมายที่ไม่เป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย เพราะไม่ทำให้ผลของคำพิพากษาศาลอุทธรณ์เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่นได้

จะเห็นได้ว่า การวินิจฉัยว่าข้อกฎหมายใดไม่เป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัยนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลชั้นต้นในขั้นตอนการตรวจรับฎีกาที่จะพิจารณาสั่งไม่รับฎีกานั้นได้เอง⁷⁹ และหากศาลชั้นต้นสั่งรับฎีกานั้นมาศาลฎีกาก็พิพากษายกฎีกานั้นได้โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการขอความเห็นชอบของรองประธานศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 วรรคหนึ่ง ซึ่งหลักการดังกล่าวไม่ได้บัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลฎีกาโดยเฉพาะอีกทั้งยังใช้บังคับกับการพิจารณาในข้อกฎหมายเท่านั้น ส่วนในข้อเท็จจริงไม่อาจปฏิเสธคดีด้วยเหตุคดีไม่เป็นสาระได้

ต่อมาในปี 2534 จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2534 มาตรา 249 วรรคหนึ่ง⁸⁰ ในประเด็นสำคัญสองประการ ประเด็นแรกเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การไม่รับคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกาจากเดิมที่ใช้บังคับเฉพาะในข้อกฎหมายให้รวมถึงการไม่รับคดีที่ไม่เป็นสาระในข้อเท็จจริงด้วย ซึ่งได้นำมาใช้บังคับในคดีอาญาโดยอนุโลมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 เช่นกัน จะเห็นได้ว่าไม่ได้กำหนดให้เป็นอำนาจของศาลฎีกาโดยเฉพาะ ยังคงเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลชั้นต้นในการวินิจฉัยหลักเกณฑ์ดังกล่าวเช่นเดิม

ในประเด็นที่สอง ได้มีการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 วรรคหนึ่ง ตอนท้าย โดยบัญญัติให้ศาลฎีกามีอำนาจตรวจข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่เป็นสาระแก่คดีข้อใดไม่ควรได้รับการวินิจฉัยให้กระทำโดยความเห็นชอบของรองประธานศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมาย โดยให้อำนาจศาลฎีกาที่จะไม่รับวินิจฉัยฎีกาที่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกาแม้ฎีกานั้นจะเป็นสาระแก่คดีก็ตาม ทั้งนี้ เจตนารมณ์ของการเพิ่มเติมกฎหมายให้อำนาจศาลฎีกาในคราวนั้น ปรากฏชัดแจ้งในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าวว่า เนื่องด้วยคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีให้เสร็จลุกลงไปได้โดยรวดเร็วทำให้คดีค้างพิจารณาอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อเป็น

⁷⁹ คำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ 6167/2547

⁸⁰ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 108 ตอนที่ 149 หน้า 30 วันที่ 27 สิงหาคม 2534

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการฎีกาให้กระทำได้เฉพาะคดีที่มีเหตุผลสมควรที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาเท่านั้น

เมื่อพิจารณาความหมายของ “ข้อฎีกาที่เป็นสาระแก่คดีที่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัย” หมายถึง ข้อฎีกาที่ยกขึ้นฎีกาเป็นข้อที่อาจทำให้ผลคดีเปลี่ยนแปลงไป แต่เคยมีแนวคำพิพากษาไว้แน่นอนชัดเจนหรือมีบทบัญญัติของกฎหมายที่ชัดเจนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้ รวมถึงกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อที่ฎีกาขึ้นมานั้นเมื่อได้พิจารณาตามพยานหลักฐานในสำนวนแล้วไม่มีเหตุที่จะพิพากษาแก้หรือกลับคำพิพากษาศาลอุทธรณ์⁸¹ ซึ่งหลักการนี้เองที่กล่าวได้ว่าเป็นอำนาจของศาลฎีกา โดยแท้ที่จะวินิจฉัยว่าควรจะรับหรือไม่รับคดีใดไว้วินิจฉัย ทั้งนี้ ข้อที่กล่าวได้ว่าเป็นข้อแตกต่างกับคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย คือ ข้อฎีกาที่ไม่เป็นสาระแก่คดีย่อมจะไม่ทำให้ผลของคดีเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะพิพากษาไปในทางใด ส่วนข้อฎีกาที่เป็นสาระแก่คดีที่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัยหากวินิจฉัยเป็นคุณแก่คู่ความที่ยกขึ้นอ้างแล้วอาจจะทำให้ผลของคดีเปลี่ยนแปลงไปได้ แต่คำพิพากษาของศาลล่างนั้นถูกต้องแล้วไม่มีเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงผลของคดีนั่นเอง⁸² ซึ่งพอจะเทียบเคียงได้กับหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 219 วรรคสอง ที่ให้อำนาจศาลฎีกาปฏิเสธไม่รับคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยดังจะได้อ้างโดยละเอียดต่อไป และทั้งนี้ด้วยเหตุที่ การพิจารณาข้อฎีกาที่เป็นสาระแก่คดีแต่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัยนั้นไม่ใช่การวินิจฉัยทางกฎหมายอย่างการมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล (adjudicative judgment) แต่เป็นการชี้ขาดโดยใช้ดุลพินิจ (discretionary ruling)⁸³ ศาลฎีกาจึงได้ออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัตินี้⁸⁴

⁸¹ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ, รวมคำบรรยายภาค 2 สมัยที่ 62, เล่ม 7, หน้า 55.

⁸² สมชัย ฑิตมาอุตมากร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 3 อุทธรณ์และฎีกา, (กรุงเทพมหานคร: พลสยาม พรินท์ติ้ง (ประเทศไทย), 2552) หน้า 232.

⁸³ วิชัย วิวิตเสวี, “โครงการจัดตั้งแผนกชี้ขาดข้อฎีกาที่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัย,” รายงานเสนอโครงการจัดตั้งแผนกชี้ขาดข้อฎีกาที่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัยต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา, 1 มีนาคม 2547. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

⁸⁴ ระเบียบศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 ลงวันที่ 14 ธันวาคม 2548

1. ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นจะต้องไม่เป็นข้อที่ต้องห้ามฎีกา และเป็นข้อฎีกาที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ กล่าวคือ ต้องเป็นข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างไว้ในฎีกาโดยชัดแจ้ง ต้องเป็นข้อที่ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์

2. ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นต้องเป็นสาระแก่คดี จะเห็นได้ว่า หากข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นไม่เป็นสาระแก่คดีแล้ว ย่อมอยู่ในอำนาจของศาลชั้นต้นที่จะพิจารณาสั่งไม่รับฎีกานั้นได้ และหากศาลชั้นต้นสั่งรับฎีกานั้นมา ศาลฎีกาก็พิพากษายกฎีกานั้นได้ตามปกติโดยไม่ต้องขอความเห็นชอบของรองประธานศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมาย

3. ต้องกระทำโดยผ่านความเห็นชอบของรองประธานศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมาย

สำหรับกระบวนการวินิจฉัยกำหนดให้งานรับฟ้องทำหน้าที่คัดตรวจสำนวนเบื้องต้นเพื่อคัดแยกคดีที่จะนำมาวินิจฉัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 วรรคหนึ่ง ออกจากสำนวนทั่วไป โดยผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มจะจ่ายสำนวนให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ได้รับมอบหมายเพื่อตรวจสำนวนพิจารณาปัญหาที่ฎีกามาทั้งหมดและทำบันทึกความเห็นพร้อมยกยกร่างคำพิพากษาเสนอผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ได้รับมอบหมาย

เมื่อผู้พิพากษาศาลฎีกาได้รับสำนวนและบันทึกความเห็นจะตรวจสำนวนและพิจารณาปัญหาที่ฎีกามาทั้งหมดว่าที่ศาลอุทธรณ์พิพากษานั้นถูกต้องหรือไม่ เช่นเดียวกับการพิจารณาคดีทั่วไป แล้วนำปรึกษาองค์คณะ ตามหลักเกณฑ์ว่าคดีนั้นไม่มีเหตุเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ หรือไม่ต้องพิจารณาข้อกฎหมายที่สำคัญ หากเห็นว่าควรวินิจฉัยไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 วรรคหนึ่ง ก็จะทำบันทึกความเห็น และยกยกร่างคำพิพากษาตามแบบที่กำหนด แล้วส่งคืนส่วนคำพิพากษาเพื่อพิมพ์คำพิพากษาฉบับตรวจ ถ้าเห็นว่าไม่ควรใช้การพิจารณาพิพากษาตามที่กล่าวมา ก็ให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกายกยกร่างคำพิพากษาแล้วนำไปปรึกษาผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบคดียกยกร่าง หรือคืนสำนวนเข้าสู่ระบบปกติเพื่อจ่ายต่อไป ทั้งนี้ ในกรณีที่ผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ได้รับสำนวนจากการจ่ายตามปกติเห็นว่าคดีใดควรวินิจฉัยไปตามกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้นก็ให้ทำบันทึกความเห็น และออกยกร่างคำพิพากษาไปตามแบบระเบียบที่กำหนดไว้ได้เช่นกัน

หลังจากผ่านขั้นตอนการตรวจร่างคำพิพากษาโดยของผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาเสร็จแล้วให้เสนอร่างคำพิพากษาพร้อมบันทึกดังกล่าวต่อรองประธานศาลฎีกาที่ได้รับมอบหมายเพื่อพิจารณาว่าเห็นด้วยกับร่างคำพิพากษาที่องค์คณะเสนอมาหรือไม่ ถ้าเห็นด้วยก็จะให้

ความเห็นชอบและสิ่งออกต่อไป กรณีที่รองประธานศาลฎีกาพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีใดไม่ควรนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 วรรคหนึ่ง มาใช้ให้มีคำสั่งคืนสำนวนไปให้เลขานุการศาลฎีกาเพื่อดำเนินการให้ประธานศาลฎีกาย้ายสำนวนให้แก่ผู้พิพากษาศาลฎีกาทำการพิจารณาพิพากษาตามปกติต่อไป

จากระเบียบแนวปฏิบัติงานในกระบวนการชี้ขาดว่าฎีกาที่เป็นสาระแก่คดีข้อใดไม่ควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกามีข้อสังเกต ดังนี้⁸⁵

1. ศาลฎีกาไม่ได้นำมาวินิจฉัยในทุกคดี แต่จะให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาซึ่งอยู่ในกองยกร่างคำพิพากษาเป็นผู้คัดสำนวนว่าคดีใดเข้าหลักเกณฑ์ตามระเบียบที่กำหนดไว้จึงจะนำมาพิจารณาโดยเป็นคดีบางประเภทเท่านั้น ดังนั้นจึงทำให้คำพิพากษาศาลฎีกาในข้อฎีกาอย่างเดียวกันอาจไม่ได้รับการวินิจฉัยไปในแนวทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความกังขาของคู่ความและประชาชน และอาจทำให้คำพิพากษาศาลฎีกาไม่เป็นที่ยอมรับแก่สาธารณชนผู้เกี่ยวข้องได้

2. ในกรณีที่มีฎีกาหลายข้อ ศาลฎีกาอาจรับวินิจฉัยเฉพาะบางข้อหรือไม่รับวินิจฉัยในบางข้อได้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้ศาลฎีกาจะพิพากษายกฎีกาไม่ได้ เพราะการยกฎีกาจะใช้ต่อเมื่อเป็นกรณีที่ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัยฎีกาทุกข้อเท่านั้น

3. ปัญหาว่าบทบัญญัติดังกล่าวจะนำมาใช้บังคับโดยอนุโลมในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ได้หรือไม่ ซึ่งมีความเห็นของนักกฎหมายแตกต่างกันเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายแรก เห็นว่าน่าจะนำมาใช้บังคับโดยอนุโลมในคดีอาญาในทำนองเดียวกับเป็นข้อที่ไม่ได้ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาแล้วโดยชอบในศาลล่าง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 วรรคหนึ่ง แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการพิจารณาคดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลย จำเลยจึงควรได้รับการพิจารณาถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยโดยความละเอียดรอบคอบ จึงไม่น่าจะนำบทบัญญัติจำกัดสิทธิฎีกาในข้อฎีกาที่เป็นสาระแก่คดีที่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกามาใช้บังคับกับคดีอาญา จากความเห็นของ นักกฎหมายที่แตกต่างกัน 2 ฝ่ายที่ผ่านมายังไม่ปรากฏแนว

⁸⁵ อองอาจ โรจนสุพจน์, “กระบวนการชี้ขาดข้อฎีกาที่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกา” (งานเอกสารวิชาการส่วนบุคคลเสนอต่อวิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2549), หน้า 32-33.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่นำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้บังคับในคดีอาญา⁸⁶ ซึ่งในปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อพิจารณาจากระเบียบศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 ฉบับปี 2548 ซึ่งเป็นฉบับล่าสุดนั้น ไม่ปรากฏว่าให้นำมาใช้บังคับในคดีอาญา หากแต่นำมาใช้บังคับกับ คดีแพ่งบางประเภทเท่านั้น จึงเป็นที่สรุปได้ว่าในคดีอาญา ไม่อยู่ในบังคับที่ศาลฎีกาจะใช้ดุลพินิจ ไม่รับคดีที่เป็นสาระที่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกา

2.3.2 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

จากกฎหมายวิธีพิจารณาความที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าเดิมกฎหมายวิธีพิจารณาความไม่ได้บัญญัติให้อำนาจศาลฎีกาไม่รับพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา มีเพียงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 วรรคหนึ่งที่กำหนดให้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่เป็นสาระแก่คดีข้อใดไม่ควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกา ให้กระทำโดยความเห็นชอบของรองประธานศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมายเท่านั้น แต่ก็ยังมีข้อขัดข้องในการบังคับใช้ดังที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับอำนาจพิจารณาพิพากษารรคดีต่างๆ ของศาลฎีกาที่เพิ่มมากขึ้น และปริมาณคดีที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน ทำให้ศาลฎีกาไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในด้านความรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ อันส่งผลกระทบต่อประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง ทั้งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของกระบวนการยุติธรรมในระดับประเทศ ด้วยเหตุผลและความจำเป็นจากปัญหาดังกล่าว ในการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 คณะกรรมาธิการวิสามัญยกร่างรัฐธรรมนูญ จึงได้เสนอบทบัญญัติในหมวดศาลยุติธรรม มาตรา 219 วรรคสอง ซึ่งกำหนดว่า “ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้เสนอต่อศาลฎีกาได้โดยตรง และคดีที่อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ตามที่กฎหมายบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควร แก่การพิจารณา ศาลฎีกามีอำนาจไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาได้ ทั้งนี้ตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด” ต่อที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยในคำอภิปรายของศาสตราจารย์พิเศษจรัญ ภักดีธนากุล และศาสตราจารย์พิเศษวิชา มหาคุณ ได้สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์และความสำคัญของบทบัญญัติดังกล่าวอย่างชัดเจนว่า บทบัญญัติของมาตรา 219 วรรคสอง ความสำคัญอยู่ตรงความพยายามที่จะแก้ปัญหาปริมาณคดีล้นศาลฎีกา ซึ่งความล่าช้า

⁸⁶ สมชัย ซึ่ฆาอุตมากร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 3 อุทธรณ์และฎีกา, หน้า 234.

ในการพิจารณาคดีนั้นหมายถึงความสูญเสียอย่างยิ่งใหญ่ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเลยในคดีอาญาซึ่งรอผลของคดีเป็นระยะเวลาาน นอกจากนั้นคดีความ คั่งค้างจะสาหัสยิ่งขึ้นเมื่อศาลฎีกาต้องพิจารณาคดีเลือกตั้งและคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง สภาวการณ์ดังกล่าวทำให้จำเป็นที่จะต้องหาหนทางแก้ไขปัญหเหล่านี้ ทั้งนี้ การแก้ปัญหโดยเพิ่มปริมาณผู้พิพากษาในศาลฎีกาเพื่อให้เร่งทำคดีให้เสร็จอาจมีผลกระทบต่อ คุณภาพของคดี โดยในแทบทุกประเทศถือหลักว่าจะต้องจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาสามชั้นศาล ให้น้อยลง โดยให้สิทธิเฉพาะในคดีที่สำคัญจริงๆ เท่านั้น การนำเสนอบทบัญญัติ มาตรา 219 วรรคสอง ไม่ถือเป็นการนำเอาระบบสองชั้นศาลมาใช้ เพียงแต่ให้อำนาจศาลฎีกาตรวจว่าคดีใดไม่เป็นสาระ อันควรแก่การพิจารณาพิพากษา ศาลฎีกาก็มีอำนาจสั่งไม่รับพิจารณาคดีนั้นตามระบบปกติได้ อันเป็นมาตรการที่คดีที่ขึ้นไปยังศาลฎีกาได้รับการพิจารณาจากระบบงานศาลฎีกาแล้ว จึงไม่ได้ เป็นการล้มล้างระบบสามชั้นศาลและตัดสิทธิฎีกาของคุณความ กรณีเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนแปลง ที่น้อยที่สุดแล้วในการที่จะแก้ไขปัญหาคดีล้นศาลฎีกาได้⁸⁷ และระบบนี้ไม่ใช่ระบบใหม่แต่เป็น ระบบที่ทั่วโลกใช้อยู่ในขณะนี้ ซึ่งได้มีการทดลองใช้แล้วในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 โดยให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ออกระเบียบได้ดังที่สากลปฏิบัติ⁸⁸ ที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญมีมติเห็นชอบกับบทบัญญัติ มาตรา 219 วรรคสอง ทั้งนี้ จากบทบัญญัติในตอนท้ายที่ว่า "ตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา กำหนด" นั้น กล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญฯ ได้มอบอำนาจแก่ศาลฎีกาในการออกระเบียบที่ประชุมใหญ่ ศาลฎีกาเพื่อให้การบังคับใช้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญฯ ซึ่งผู้เขียน จะได้ทำการศึกษาถึงระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าวโดยละเอียดต่อไป

2.3.3 ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 219 วรรคสอง วางหลักการให้ศาลฎีกามีอำนาจปฏิเสธคดีซึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยดังที่กล่าว มาแล้วนั้น เนื่องจากสำนักงานศาลยุติธรรมเห็นว่า บทบัญญัติตามมาตรา 219 วรรคสอง ซึ่งเป็น บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญฯ นั้น มีการแก้ไขหรือยกเลิกได้ง่าย หากมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฯ

⁸⁷ คำอภิปรายของนายเจริญ ภัคดีธนากุล รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 33/2550 วันจันทร์ที่ 25 มิถุนายน 2550

⁸⁸ คำอภิปรายของนายวิชา มหาคุณ รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 33/2550 วันจันทร์ที่ 25 มิถุนายน 2550

ย่อมเกิดปัญหากับคดีที่ได้มีการพิจารณาตามหลักเกณฑ์มาตรา 219 วรรคสองไปแล้ว และไม่อาจบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวต่อไปได้ จึงเสนอต่อฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อแก้ไขพระธรรมนูญศาลยุติธรรม โดยมอบอำนาจของศาลฎีกาตามหลักการของบทบัญญัติมาตรา 219 วรรคสอง ไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ดังปรากฏในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 3)⁸⁹ มาตรา 23 ที่บัญญัติว่า "...กรณีศาลฎีกาเห็นว่าข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกานั้นจะไม่ใช่เป็นสาระอันควรได้รับการพิจารณา ศาลฎีกามีอำนาจไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ ศาลฎีกากำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา" จึงเห็นได้ว่าอำนาจของศาลฎีกาในเรื่องนี้ที่แท้จริงนอกจากอำนาจตามรัฐธรรมนูญฯ แล้วย่อมรวมถึงอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมอีกด้วย ดังนั้นถึงแม้รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2550 นี้จะต้องถูกยกเลิกไป อำนาจของศาลฎีกาตามหลักการเช่นว่านี้ก็ยังคงอยู่

2.3.4 ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

จากอำนาจตามความในมาตรา 219 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และมาตรา 23 ของพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2551 ศาลฎีกาจึงได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อยกร่างระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่ใช่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาพิพากษาให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณา⁹⁰ เพื่ออนุวัติการให้เป็นไปตามกฎหมายโดยมีหลักการในร่างระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ดังนี้

- (1) กำหนดลักษณะของคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย
- (2) ผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย
- (3) ผู้พิจารณาสั่งออกคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรแก่การวินิจฉัย
- (4) ให้อำนาจประธานศาลฎีกาในการออกคำสั่งต่างๆ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ฯ
- (5) วันที่ระเบียบที่ประชุมใหญ่ฯ จะมีผลใช้บังคับ

⁸⁹ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 125 ตอนที่ 37 ก วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2551

⁹⁰ คำสั่งศาลฎีกาที่ 29/2550 เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาคดีค้างการพิจารณาในศาลฎีกา ลงวันที่ 2 ตุลาคม 2550

โดยปรากฏเหตุผลในการร่างระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เนื่องด้วยประธานศาลฎีกากำหนดให้การพิจารณาแก้ไขปัญหาคดีค้างพิจารณาในศาลฎีกาเป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่งในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนให้เป็นไปโดยรวดเร็ว ทัดถึง และเสมอภาค⁹¹ ทั้งนี้เพื่อให้การเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฯ กล่าวคือ เพื่อให้ศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะที่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา และเพื่อให้นโยบายในการแก้ไขปัญหาคดีค้างพิจารณาในศาลฎีกาบรรลุผล จึงได้มีการยกร่าง “ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 219 วรรคสอง พ.ศ. 2551” ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้พิจารณาให้ความเห็นชอบกับระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2551 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม 2551 เป็นต้นมา

แต่ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้อำนาจในการออกกฎหมายนั้นเป็นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ ส่วนฝ่ายตุลาการมีอำนาจพิจารณาพิพากษารรคดีตามกฎหมาย การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 219 วรรคสอง บัญญัติเงื่อนไขในตอนท้ายว่า “...ทั้งนี้ตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด” นั้น มีประเด็นปัญหาที่ควรพิจารณาว่า จะถือเสมือนหนึ่งรัฐธรรมนูญฯ ให้อำนาจแก่ฝ่ายตุลาการ คือ ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เป็นองค์กรที่บัญญัติระเบียบหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีเสมือนเป็นการบัญญัติกฎหมายประเภทหนึ่งเพื่อประกอบกฎหมายวิธีพิจารณาความ อันจะเป็นการใช้อำนาจแจกเช่นฝ่ายนิติบัญญัติหรือไม่ ซึ่งในประเด็นปัญหานี้ ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ศึกษาโดยละเอียดในบทที่ 4 ต่อไป

⁹¹ ศาลยุติธรรม, สำนักงาน 731 วัน ในตำแหน่งประธานศาลฎีกา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทไอโซน, 2552), หน้า 10.

3. หลักเกณฑ์และกระบวนการในการปฏิเสธคดีอาญาซึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกา

3.1 หลักเกณฑ์ในการปฏิเสธคดีอาญาซึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกา⁹²

1. ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นจะต้องไม่เป็นข้อที่ต้องห้ามฎีกา กล่าวคือ ต้องยื่นฎีกาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด⁹³ ต้องเป็นข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างไว้ในฎีกาโดยชัดแจ้ง ต้องเป็นข้อที่ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์⁹⁴ และไม่ต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง⁹⁵ หรือปัญหาข้อกฎหมาย⁹⁶ เป็นต้น เพราะหากคดีต้องห้ามฎีกาเช่นนั้นศาลฎีกาชอบที่จะสั่งยกฎีกาด้วยเหตุดังกล่าวได้โดยไม่ต้องวินิจฉัยข้ออุทธรณ์หรือข้อฎีกาต่อไป

2. ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ฎีกานั้นต้องไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา⁹⁷

ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ฎีกานั้นไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา หมายถึงข้ออุทธรณ์หรือฎีกาที่ศาลฎีกาไม่พึงรับไว้พิจารณาพิพากษา เนื่องจากไม่มีเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงผลคำวินิจฉัยของศาลล่าง และให้หมายความรวมถึงอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง ดังต่อไปนี้

⁹² ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาพิพากษา พ.ศ. 2551

⁹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 216

⁹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 วรรคหนึ่ง ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

⁹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218, 219, 219 ทวิ

⁹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 220

⁹⁷ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาพิพากษา พ.ศ. 2551 ข้อ 4

- 1) อุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อกฎหมาย ได้แก่
 - 1.1) ปัญหาข้อกฎหมายซึ่งเคยมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาวินิจฉัยข้อกฎหมายดังกล่าวมาแล้วและยังไม่มีเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงแนวคำวินิจฉัยเดิม
 - 1.2) ปัญหาข้อกฎหมายที่ไม่ยุ่งยากและการวินิจฉัยข้อกฎหมายดังกล่าวจะไม่มีผลเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยของศาลล่าง
 - 1.3) ปัญหาข้อกฎหมายซึ่งศาลล่างได้วินิจฉัยไว้ถูกต้องแล้ว และไม่มีเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยของศาลล่าง
 - 1.4) ปัญหาข้อกฎหมายที่ถึงแม้จะวินิจฉัยให้เป็นคุณตามข้ออุทธรณ์หรือฎีกาก็ไม่เป็นเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยของศาลล่าง
- 2) อุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง ได้แก่
 - 2.1) ปัญหาข้อเท็จจริงซึ่งศาลล่างได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงดังกล่าวไว้ชอบด้วยเหตุผลแล้วและไม่มีเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยของศาลล่าง
 - 2.2) ปัญหาข้อเท็จจริงซึ่งมีเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับดุลพินิจในการกำหนดโทษรอกการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษซึ่งไม่มีเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยของศาลล่าง
- 3) อุทธรณ์หรือฎีกาที่มีการรับรองหรืออนุญาตให้อุทธรณ์หรือฎีกา และอุทธรณ์หรือฎีกานั้นไม่มีเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยของศาลล่าง
- 4) อุทธรณ์หรือฎีกาที่เมื่อพิจารณาอุทธรณ์หรือฎีกาทิ้งฉบับแล้วกรณีไม่มีเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงผลตามคำวินิจฉัยของศาลล่าง
3. ต้องได้รับการพิจารณาโดยองค์คณะตามที่ประธานศาลฎีกาเห็นสมควร
4. หากข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่ฎีกานั้นจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา ให้ศาลฎีกามีคำสั่งไม่รับคดีดังกล่าวไว้พิจารณาพิพากษา โดยมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ
5. คำสั่งไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาให้เสนอต่อรองประธานศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมายเป็นผู้พิจารณาสั่งออก

3.2 กระบวนการในการปฏิเสธคดีอาญาซึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกา⁹⁸

1. การตรวจสอบคัดแยกสำนวนคดีเบื้องต้น

นิติกรประจำส่วนงานตรวจพิจารณาอุทธรณ์ฎีกาจะทำหน้าที่ตรวจสอบคัดแยกสำนวนเบื้องต้น โดยคัดแยกสำนวนออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

- ก. คดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น
- ข. คดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้น
- ค. คดีที่ศาลอุทธรณ์และศาลชั้นต้นพิพากษาแตกต่างกัน
- ง. คดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความ
- จ. คดีอาญาเกี่ยวกับดุลพินิจในการลงโทษ
- ฉ. คดีอื่นๆ นอกจากคดีตามข้อ ก. ถึง จ.

เมื่อคัดแยกสำนวนเบื้องต้นแล้วนิติกรจะสรุปย่อประเด็นปัญหาตามอุทธรณ์หรือฎีกาพร้อมแนบแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้แก่ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากประธานศาลฎีกาดำเนินการตรวจว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีที่ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาไม่เป็นสาระอันควรแก่พิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาฯ หรือไม่ต่อไป

2. การทำบันทึกความเห็นและร่างคำสั่งไม่รับคดีซึ่งอุทธรณ์หรือฎีกาไม่เป็นสาระ⁹⁹

ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากประธานศาลฎีกาจะจ่ายสำนวนที่คัดแยกเบื้องต้นแล้วนั้นให้แก่ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ได้รับมอบหมายจากประธานศาลฎีกา เพื่อตรวจสอบสำนวนโดยละเอียดว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีที่ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาไม่เป็นสาระอันควรแก่พิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาฯ หรือไม่

⁹⁸ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาพิพากษา พ.ศ. 2551 และคำสั่งศาลฎีกาที่ 22/2551 เรื่องการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาพิพากษา ลงวันที่ 16 มิถุนายน 2551.

⁹⁹ คำสั่งศาลฎีกาที่ 22/2551 ข้อ 5 วรรคหนึ่ง

หากเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่สมควรได้รับการพิจารณาจากศาลฎีกาจะทำบันทึกความเห็น และยกร่างคำสั่งไม่รับคดีเพื่อเสนอประธานศาลฎีกาจ่ายสำนวนแก่องค์คณะต่อไป¹⁰⁰ ทั้งนี้ ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ได้รับมอบหมายจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 10 วันทำการนับแต่วันที่ได้รับสำนวนคดีจากงานตรวจพิจารณาอุทธรณ์ฎีกา¹⁰¹

แต่หากเห็นว่าเป็นคดีที่สมควรได้รับการพิจารณาจากศาลฎีกาและสำนวนคดีนั้นเข้าหลักเกณฑ์การปฏิบัติหน้าที่ยกร่างคำพิพากษาศาลฎีกาโดยผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาตามคำสั่งศาลฎีกาที่ 60/2550 ให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาผู้นั้นดำเนินการยกร่างคำพิพากษาศาลฎีกาตามคำสั่งดังกล่าว แต่หากสำนวนคดีนั้นไม่เข้าหลักเกณฑ์คดียกร่างให้ส่งสำนวนคดีเหล่านั้นคืนงานรับฟ้องเพื่อดำเนินการต่อไปเช่นเดียวกับคดีปกติ¹⁰²

2. การพิจารณาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย

ในการพิจารณาว่าข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยนั้น กำหนดให้เป็นอำนาจของทุกองค์คณะ เมื่อองค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ได้รับมอบหมายจากประธานศาลฎีกาได้รับสำนวนและบันทึกความเห็นของผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาพร้อมร่างคำสั่งไม่รับคดีแล้ว ให้ประชุมปรึกษาคดีออกความเห็นโดยพิจารณาดำเนินการดังนี้

(1) ถ้าเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่สมควรได้รับการพิจารณาจากศาลฎีกา ให้องค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาตรวจและลงลายมือชื่อในร่างคำสั่งไม่รับคดี

(2) ถ้าเห็นว่าเป็นคดีที่สมควรได้รับการพิจารณาจากศาลฎีกา ให้องค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาคดีนั้นต่อไปเช่นคดีปกติ

3. การตรวจสำนวนและร่างคำสั่งไม่รับคดีโดยของผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา¹⁰³

¹⁰⁰ คำสั่งศาลฎีกาที่ 22/2551 ข้อ 5 วรรคสอง

¹⁰¹ คำสั่งศาลฎีกาที่ 22/2551 ข้อ 5 วรรคสาม

¹⁰² คำสั่งศาลฎีกาที่ 22/2551 ข้อ 5 วรรคท้าย

¹⁰³ คำสั่งศาลฎีกาที่ 22/2551 ข้อ 7

เมื่อผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ได้รับมอบหมายจากประธานศาลฎีกาพิจารณาร่างคำสั่งไม่รับคดีแล้ว ให้จ่ายให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาตรวจสอบสำนวนและร่างคำสั่งไม่รับคดีตามแนวปฏิบัติปกติของศาลฎีกา กล่าวคือ เลขานุการศาลฎีกาจะจ่ายร่างคำสั่งไม่รับคดีพร้อมสำนวนให้กับผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา (ผู้ช่วยเล็ก) เพื่อตรวจและส่งต่อให้แก่ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา (ผู้ช่วยใหญ่) เป็นผู้ตรวจร่างตามประเภทคดีอีกชั้นหนึ่งก่อนที่จะเสนอให้รองประธานศาลฎีกาและประธานศาลฎีกาเพื่อพิจารณา (ส่งออก)

4. การส่งออกคำสั่งไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษา

การพิจารณาสั่งออกจะกระทำโดยรองประธานศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมาย¹⁰⁴ ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคำสั่งไม่รับคดีมีมาตรฐานการดำเนินการในระดับเดียวกับกระบวนการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีที่ศาลฎีกาเห็นสมควรรับไว้พิจารณาพิพากษตามปกติ¹⁰⁵

ทั้งนี้ ตามที่บทบัญญัติข้อ 2 แห่งระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาฯ กำหนดให้ระเบียบนี้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป คือวันที่ 16 พฤษภาคม 2551 นั้น มีประเด็นที่ควรพิจารณาว่าจะหมายความว่าให้นำมาใช้บังคับกับคดีที่ศาลฎีการับไว้ก่อนวันที่ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาฯ นี้มีผลใช้บังคับ หรือใช้บังคับกับคดีที่ค้างพิจารณาในศาลฎีกาได้หรือไม่ ซึ่งในประเด็นปัญหานี้ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ศึกษาโดยละเอียดในบทที่ 4 ต่อไป

¹⁰⁴ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาพิพากษา พ.ศ. 2551 ข้อ 6

¹⁰⁵ ธานิศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3-4 (มาตรา 157-245) เล่ม 2, หน้า 916.

สรุป

จากการศึกษาพบว่า การอุทธรณ์ฎีกา คือ การโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาลล่างต่อศาลในลำดับที่สูงกว่าเพื่อให้มีการแก้ไขหรือยกเลิกเพิกถอนคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่างที่ไม่ถูกต้อง ความเป็นมาของการอุทธรณ์ฎีกาจะเห็นได้จากเดิมนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของเหล่าขุนนาง แต่ปัจจุบันพบว่า เป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ ระบบการอุทธรณ์ฎีกา แบ่งเป็น 2 ระบบ คือ ระบบสิทธิ (Appeal as of Rights) และระบบอนุญาต (Discretionary Appeal) ระบบสิทธิ ซึ่งเป็นระบบการอุทธรณ์ฎีกาตามกฎหมายไทยนั้น เป็นระบบที่เปิดโอกาสให้คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้อย่างกว้างขวาง การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกานั้นถือเป็นข้อยกเว้น ส่วนระบบอนุญาตถือว่าการอุทธรณ์ฎีกานั้น เป็นสิ่งที่กฎหมายห้าม คู่ความสามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ต่อเมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายวางข้อยกเว้นไว้เท่านั้น โดยทั่วไปแม้ว่าประเทศใดจะเลือกใช้ระบบอนุญาตเป็นหลัก แต่สำหรับการอุทธรณ์ในครั้งแรกกฎหมายมักจะอนุญาตให้ทำได้เสมอทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายแต่สำหรับการอุทธรณ์ในครั้งที่สองหรือการฎีกานั้นจะอนุญาตให้กระทำต่อเมื่อมีข้อยกเว้นในบางกรณีเท่านั้น เช่น การอนุญาตให้ฎีกาได้เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมาย โดยแบ่งการขออนุญาตอุทธรณ์ฎีกาออกเป็น 2 วิธี คือ การขออนุญาตต่อผู้พิพากษาศาลล่างและการขออนุญาตต่อศาลสูงสุด

ในประเทศไทย พบว่าปัจจุบันปริมาณคดีในศาลฎีกามีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วไม่ได้สัดส่วนกับปริมาณคดีที่ศาลฎีกาพิจารณาแล้วเสร็จส่งผลให้ปริมาณคดีค้างพิจารณาในศาลฎีกาเพิ่มสูงขึ้นทุกปี เป็นเหตุให้ต้องมีการคัดกรองคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาของศาลฎีกา เพื่อให้ศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุดของประเทศทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่มีความสำคัญ จากการศึกษาวิวัฒนาการของอำนาจศาลฎีกาในการปฏิเสธคดีอาญาซึ่งไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยนั้นปรากฏครั้งแรกตามบทบัญญัติมาตรา 242 (1) โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2499 ที่ให้อำนาจศาลฎีกายกฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายหากข้อกฎหมายนั้นไม่เป็นสาระแก่คดี แต่ด้วยเหตุที่ศาลชั้นต้นไม่มีอำนาจวินิจฉัยตั้งแต่ชั้นตรวจฟ้องทำให้ยังมีฎีกาจำนวนเพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น ต่อมาได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2518 โดยเพิ่มข้อความในตอนท้ายของมาตรา 249 วรรคหนึ่ง ให้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่จะยกขึ้นอ้างอิงในฎีกานั้นคู่ความจะต้องกล่าวไว้โดยชัดแจ้งในฎีกา และต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ถ้าเป็นกรณีฎีกาในปัญหาข้อกฎหมาย ข้อกฎหมายนั้นจะต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัยด้วย จะเห็นได้ว่า การวินิจฉัยว่าข้อกฎหมายใดไม่เป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับ

การวินิจฉัยนั้นได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลชั้นต้นในชั้นตรวรับฎีกาที่จะพิจารณาสั่งไม่รับฎีกาที่ไม่เป็นสาระนั้นได้เอง แต่ใช้บังคับเฉพาะการพิจารณาในข้อกฎหมายเท่านั้น ต่อมาในปี 2534 จึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2534 มาตรา 249 วรรคหนึ่ง โดยเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การไม่รับคดีไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยในศาลฎีกาจากเดิมที่ใช้บังคับเฉพาะในข้อกฎหมายให้รวมถึงการไม่รับคดีที่ไม่เป็นสาระในข้อเท็จจริงด้วย และเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ให้ศาลฎีกามีอำนาจตรวจข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่เป็นสาระแก่คดีข้อใดไม่ควรได้รับการวินิจฉัยให้กระทำโดยความเห็นชอบรองประธานศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมาย โดยให้อำนาจศาลฎีกาที่จะไม่รับวินิจฉัยฎีกาได้แม้ฎีกานั้นจะเป็นสาระแก่คดีก็ตาม เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จไปโดยรวดเร็ว แต่หลักเกณฑ์ตามกฎหมายดังกล่าวก็ยังไม่บรรลุผลในการคัดกรองคดีเท่าที่ควร ทั้งนี้ จากอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีต่างๆ ของศาลฎีกาและปริมาณคดีที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้วางหลักการในมาตรา 219 วรรคสอง ให้ศาลฎีกามีอำนาจไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาหากเห็นว่าข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา โดยหลักเกณฑ์และกระบวนการให้เป็นไปตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2551 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม 2551 เป็นต้นมา